

ISSN: 2149-0821

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 30, Kasım 2018, s. 6-29

Prof. Dr. Erdal FIRAT

St. Clements Institute - Yönetim Bilimleri Profesörü, info@erdalfiratmuhendislik.com

SİYASET BİLİMİNİN TARİHİ VE ŞU ANKI DURUMU

Özet

Siyaset bilimi çok eskilere dayanır. Gerçekten de Eski Yunanlıların, siyaset biliminin yaratıcıları oldukları söylenebilir: Eflatun'un Devlet'i, Aristoteles'in Politika'sı bunun örnekleridir. Daha sonra Romalıların da siyaset bilimiyle ilgilendikleri görüldü: Cicero'nun De República'sı (Devlet Üstüne) de bunun kanıtıdır. Ortaçağ'ın büyük bir bölümü boyunca siyaset bilimi ilk sırayı tanrıbilime bıraktı. Floransalı Machiavelli ise bu bilim dalını yeniden canlandırdı: Hükümdar (İl pirincipe, 1513). Fransa'da iktidar ve kurumlar üstüne değişik yüzyıllarda birçok yazar çeşitli düşünceler ve görüşler ortaya attılar: XVI. yy'da Jean Bodin (Les Six Livres de la République [Cumhuriyet'in Altı Kitabı, 1576]); XVIII. yy'da Montesquieu (Kanunların Ruhu Üstüne [L'Esprit des lois, 1748]) ve Jean-Jacques Rousseau [Toplum Sözleşmesi [Du Contrat social, 1762]); XIX. yy'da Tocqueville (L'Anden Régime et la Révolution [Eski Rejim ve Devrim, 1856]); vb. Bu düşünürlerin yapıtları okunmayla, kişisel anılarla, içe bakışla beslenen iç düşüncenin açıklanması olarak ortaya çıktılar. Bir başka deyişle, siyaset biliminin edebi özelliği ağır basıyordu. Buna karşılık, XIX. yy'da iktisadın, toplumbilimin, kamu hukukunun bilimsel düzlemde atılım yaptığı görüldü. Bu rekabet sonucunda da modern bir siyaset bilimi doğdu: Bu modernleşmenin anayurdu da, kuşkusuz, XIX. yy'ın sonunda A.B.D. oldu. Avrupa'daysa, André Siegfried, Tableau des forces politiques delà France de l'Ouest (Batı Fransa'nın Siyasal Güçler Tablosu, 1914) adlı yapıtıyla yeni siyaset biliminin kurucusu olarak görüldü ama söz konusu bilim dalı Avrupa'da ancak İkinci Dünya savaşından sonra gelişme zemini bulabildi. Özellikle Fransa'da École libre des sciences politiques'in (Siyasal Bilimler Özgür Okulu) yerine institut d'études politiques de Paris'nin (Paris Siyasal İncelemeler Enstitüsü) kurulması da bunun bir kanıtı oldu. Ne var ki, yeni gelişmeler, yeni tartışma konularının da doğmasına yol açtı.

Anahtar Kelimeler: siyaset, siyaset bilimi, politika, politika bilimi, eğitim, siyaset eğitimi, politika eğitimi, davranışsal devrim, siyasal gelişim

THE HISTORY OF POLITICAL SCIENCE AND IT'S CURRENT SITUATION

Abstract

Political science is based on very old. Indeed, it can be said that the Ancient Greeks were the creators of political science: the State of Eflatun, the example of Aristotle's Policy. It was later seen that the Romans were interested in political science: Cicero's De República (on State) is proof of this. Throughout much of the Middle Ages, political science left the first order to God. The Florentian Machiavelli revived this science: the ruler (Il pirincipe, 1513). In France over the centuries, many writers have come up with various ideas and opinions on power and institutions: XVI. Jean Bodin in the 19th century (Les Six Livres de la République [Six Books of the Republic, 1576]); XVIII. Montesquieu (L'Esprit des lois, 1748) and Jean-Jacques Rousseau (Du Contrat social, 1762); XIX. Tocqueville (L'Anden Régime et la Révolution [The Old Regime and Revolution, 1856]); etc. These thinkers came out as readings of the works, explanations of the inner mind, fed by personal memories, from the inside. In other words, the literary character of political science dominated. In contrast, In the 19th century, it was seen that economics, social science, public law made a breakthrough on the scientific level. As a result of this competition, a modern political consciousness was born: this modernization of the mainland, undoubtedly, It was at the end of the XIX. century. In Europe, André Siegfried was seen as the founder of the new politics of the Tableau des forces politiques delà France de l'Ouest (1914), but the science in question was only in Europe, but after the Second World War, I could find the floor. This was evidenced by the establishment of Institut d'études politiques de Paris (Paris Institute of Political Studies) in France, in place of the École libre des sciences politiques (Political Science Free School). However, new developments have also led to the emergence of new debates.

Keywords: politics, political science, politics, politics, education, political education, policy education, behavioral revolution, political development

SİYASET BİLİMİNİN KONUSU

Amerikan okuluna göre, siyaset biliminin konusu iktidarın niteliğidir. A.B.D'li William Robson, iktidar bilimi deyişinden iktidarın toplumdaki niteliği, temelleri, işleyişi, amaçları ve etkilerini anlamak gerektiğini ileri sürüyordu.

Totaliter rejimlerin varlığı, iki dünya savaşı arasında iktidar kavramıyla ilgilenilmesine yol açan en büyük etmenlerden biri oldu. Gerçekten de, bu tür rejimler modern tekniklerin olanaklı kıldığı, daha önceden görülmemiş baskı araçları üstüne kurulmuştu ve kurumların yazılı metinlerde öngörülen biçimiyle gerçekte işleyişleri arasında derin ayrılıklar vardı.

Yukarıda sözünü ettiğimiz tanımlamaya ilk tepki Avrupalı hukukçulardan geldi ve siyaset bilimi, Soltau tarafından, devletin, devletin amaçlarının, bu amaçları gerçekleştirmeye olanak sağlayan kurumların, devletin kişilerle ve öbür devletlerle ilişkilerinin ve aynı zamanda

insanların bu sorunlar üstüne düşündüklerinin, yazdıklarının ve söylediklerinin incelenmesi” olarak tanımlandı.

Böylece iki siyaset bilimi anlayışı ortaya çıktı. Birinci anlayış, bulanık ve sınırlandırılması oldukça güç, ikincisiyse, bazı araştırmacılara göre kısıtlayıcı ve bütün siyasal sorunları kapsamayan bir anlayıştı. Bunun üzerine, U.N.E.S.C.O’nun girişimiyle, siyaset biliminin kapsamına giren konuların bir dizelgesi düzenlendi:

1. Siyasal kuram: a) Siyasal kuram; b) düşünceler tarihi.
2. Siyasal kurumlar: a) Anayasa; b) merkezi hükümet; c) bölgesel ve yerel yönetim; d) kamu yönetimi; e) hükümetin iktisadi ve toplumsal işlevleri; f) karşılaştırmalı siyasal kurumlar.
3. Partiler, topluluklar (gruplar), kamuoyu: a) Siyasal partiler, b) topluluklar ve dernekler, c) yurttaşların hükümete ve yönetime katılması; d) kamuoyu.
4. Uluslararası ilişkiler: a) Uluslararası siyaset; b) siyaset ve uluslararası örgütlenme; c) uluslararası hukuk.

Bir başka yaklaşımla, U.N.E.S.C.O’ nun dizelgesindeki dört başlık üç büyük konuda toplanabilir: Siyasal düşünceler; siyasal kurumlar; siyasal yaşam.

SİYASET BİLİMİ VE ÖBÜR BİLİM DALLARI

Siyaset biliminin konusu, öbür bilim dallarıyla ilişkilerini gözden geçirmeyi gerektirir.

1. SİYASET BİLİMİ VE HUKUK. Kamu hukuku ile siyaset biliminin konuları birbirine oldukça yakındır. Ama, hukuk, metinlerden hareket ederken, siyaset bilimi, olaylardan hareket edip bunları tanımaya, çözümlenmeye çalışır. Siyaset bilimi, “hukuksal gerçekliği” geliştirerek hukuka yararlı bir etkiye bulunmuştur. Ayrıca, siyaset bilimi, sistemleri tanımlamaya, dengeli toplumların varlığını sağlayan “tipler” belirlemeye çalışır.

2. SİYASET BİLİMİ VE TARİH. Siyaset bilimi, tarihin bir bölümü, çağdaş dönemin siyasal incelenmesi olarak görülebilir. Tarih, siyaset bilimine süre, süreklilik, hatta değişme, tarihsel nedensellik anlayışı getirir. Siyaset bilimi, tarihi, toplumsal gerçeğin boyutlarından birisinin bilincine varmaya, rejimlerin işleyişini, evrimini anlamaya, gerçeğin öbür düzenlerinin de “siyasal” a bağlı olduğunu kavramaya iter.

3. SİYASET BİLİMİ VE İKTİSAT. Siyaset bilimi, iktisada siyasal kurumların işleyişi, yönetimin yeteneği, toplumsal kesimlerin ideolojileri ve düşünce alışkanlıkları, siyasal değişme olasılığı ve iktisadi yaşamda etkili olan bütün veriler konusunda bilgi sağlar. Öte yandan, iktisatçı da siyaset bilimciye istihdamın derecesi ve istikrarı, fiyat ve ücret hareketleri, fiyat dalgalanmaları ve siyasal yaşamı etkileyen öğeler konusunda bilgi verir. İki bilim dalı arasındaki yakın ilişki, iktisadi yapılarla siyasal rejimler arasındaki ilişkileri incelemeyi sağlar.

4. SİYASET BİLİMİ VE TOPLUMBİLİM. Sanayi toplumları kamuoyu rejimleri olarak kabul edilirse, kamuoyunun tanımlanmasında, siyasal eylemin dayandığı genel iradenin nasıl kurulduğunun incelenmesinde toplumbilimin katkısı önemli olabilir. Demek ki, toplumbilim, siyasal yaşamı kendi ortamına, yani toplum ortamına yerleştirmede siyaset bilimine yardım eder. Kısacası, siyaset bilimi, belgelerin, kurumların ve düşüncelerin evriminin incelenmesi

yönüyle tarih; toplulukların incelenmesi yönüyle siyasal toplumbilim; sınırlı kümeleri incelediğinde toplumsal ruhbilim; kişilere eğildiğinde de siyasal ruhbilim işlevi görür.

Antik Yunan Dönemi

Karşılaştırmalı siyaset biliminin tarihi ne kadar iyi anlaşılırsa bu bilimin geleceğine katkıda bulunabilme ihtimalide o derece yükselir. Dolayısıyla karşılaştırmalı siyaset biliminin nereden başladığı ve hangi yollardan geçtiğinin bilinmesi önem kazanmaktadır (Lane, 2011: 14-16). Siyaset bilimi alanında yapılan araştırmalarda karşılaştırmalı metod kullanılarak bir siyasal sistem sınıflandırması yapılması yeni bir süreç değildir (Pickel, 2010: 31; Landman, 2005: 5). Siyasetin karşılaştırmalı yaklaşımı siyaset biliminde uzun bir geleneğe sahiptir. Siyaset alanında yapılan farklı siyasal sistemlerin bir arada karşılaştırıldığı ilk karşılaştırmalar M.Ö. 500 yıllarında Antik Yunan'da yapılmıştır (Brunner, 1979: 22; Keman, 2006: 3; Rose, 1991: 446). Yani bilimsel bir alan olarak Karşılaştırmalı siyaset biliminin tarihsel geçmişi Antik Yunan'a kadar geri götürülebilir (Lane, 2011: 14-16). Fakat siyaset bilimi alanında ilk karşılaştırmacılar Antik Yunan'da ortaya çıkmasına rağmen, siyasi olmayan konularda Antik Yunan sonrası dönemde kutsal kitaplar olan İncil ve Tevrat'ta karşılaştırmalara rastlanılmaktadır (Bare, 1999; James, 2011: 5). Nitekim Antik Yunan döneminde gerçekleştirilen siyasal karşılaştırmalar daha sonraki dönemlerde siyasal olmayan karşılaştırmalarla birlikte devam etmiştir. Antik Yunan dönemindeki ilk karşılaştırmacılar siyaset teorisyenleridir. Bu dönemde yazılan önemli eserler bugün siyaset biliminin temelini teşkil etmektedir (Munck, 2007: 33-34). Antik Yunan siyaset teorisyenleri araştırdıkları konuyu genellikle ahlaki bir bakış açısıyla, hangi yönetim şekli en "iyi"dir? sorusuna cevap arayarak incelemektedirler. Bu nedenle de Antik Yunan döneminde yazılan eserlerde yoğun bir şekilde normatiflik gözükmektedir (Beyme, 2007: 29-30; Çağla, 2010: 127; Kopstein/Lichbach, 2005: 1).

Yani Antik Yunan düşünürlerinin iyi yönetim şeklini arıyor olmaları ve iyi bir yönetimde bulunması gereken özelliklere değiniyor olmaları onların normatifliklerinden kaynaklanmaktadır. Cem Eroğul'na (1981) göre siyasal düşünceler tarihinde, siyasal sistemlerin karşılaştırılması konusunda sahip olunan en eski eser, Heredotos'un (M.Ö. 485-425) "Tarihi"dir. Yedi Pers soylusu bir suikast sonucu Pers tahtına hile ile oturmuş bir Med'li olan düzmece-Smerdis'i öldürerek, daha sonra kuracakları yönetimin şeklini belirlemek için aralarında tartışarak karşılaştırma yapmaktadırlar (Tunçay, 1969: 2).

Yedi soyludan biri olan Otanes, demokrasiyi, bir diğeri Megabiz, oligarşiyi ve geri kalanlarda monarşiyi öneren Daryüs'ü destekliyorlar (Duden, 2011). Heredotos'un "Tarih" adlı eseri ilk kez siyasal sistemleri; egemenliğin bir kişide (monarşi), bir azınlıkta (oligarşi) ya da bütün halkta olmasına (demokrasi) göre klasik yönetim biçimlerini sınıflandırmakta ve her bir sistemin iyi ve kötü yönleri karşılaştırılmaktadır (Tunçay, 1969: 1). Bu durum göstermektedir ki, karşılaştırmalı siyaset bilimi alanında oldukça uzun bir zaman önce siyasal sistem sınıflandırmaları yapılmaktadır. Heredotos meşhur Antik Yunan düşünürlerinden (Platon, Aristoteles) önce karşılaştırmalı siyaset biliminin öncülüğünü yapmış ve bu yönüyle de siyaset biliminin önemli düşünürlerinden birisi haline gelmiştir.

Antik Yunan kaynakları incelendiğinde Heredotos'un Tarih'inde Tablo 3'de görüldüğü gibi ülkeyi yöneten kişilerin sayısına dayanan bir sınıflandırma o zamana kadar yapılmış ilk siyasal sistem sınıflandırmasıdır. Heredot Tarih adlı eserinde Pers soylularının yönetim biçimleri ile

ilgili düşüncelerini hayali bir kurgu üzerinden ifade etmektedir (Çıvgın/Yardımcı, 2007: 10). Eserde yer alan sınıflandırmalarla ilgili ilk konuşan pers soylusu demokrasiyi savunan Otanes olmuştur. Otanes demokrasinin iyi yönlerinden bahsetmeden önce monarşinin kötü taraflarına değinmeyi daha uygun görmüştür. Otanes'e göre monarşi sorumluluk ve denetimden yoksun bir şekilde sağlam bir ahlak sisteminin içinde yer alamayacağından dolayı iyi bir yönetim şekli değildir. Böyle bir yönetim anlayışında en iyi insanın bile kötüleşebileceğini savunmaktadır. Monarkın tipik kötülükleri her türlü kötülüğün temel sebebi olan haset ve kibirdir. Monark laf taşıyıcı kötülük yapanları dinler ancak uyruklarının en değerlilerini kıskanır. Eski gelenek yapılarını çiğneme, kadınların ırzına geçme ve insanları yargılamadan öldürtme de monarkların diğer özelliklerindedir (Herodotos, 2006: 254; Tunçay, 1969: 2-3). Otanes monarşi ile ilgili olumsuz görüşlerini açıkladıktan sonra savunduğu siyasal sistem olan demokrasiye değinmiştir. Otanes halkın yönetimi anlamında demokrasiyi adların en güzeli olan isonomia yani yasa önünde eşitlik adıyla anar. Yönetimde olan gücü elinde bulunduran halk monarkın yaptığı her türlü eylemden kaçınır (Herodotos, 2006: 254; Tunçay, 1969: 3). Otanes burada halk yönetiminin karşılığı olarak demokrasiyi (demokratia) değil isonomia sözcüğünü yakıştırmaktadır (Ağaoğulları, 2009: 109). Herodotos, Otanes'in belirttiği özelliklerden yola çıkarak demokraside olması gereken başlıca özellikleri şöyle sıralamaktadır (Duden, 2011): 1) Halk hükümetinde yönetim kura ile tayin edilmelidir 2) Yönetim halk toplantılarına karşı makamındaki hareketlerinden sorumludur 3) Halk toplantıları münhasır bir yasama yetkisine sahiptir ve bütün sorular açık tartışmaya sunulur. Bu tür özellikleri ile Herodot demokrasiyi orta ve alt sınıfların siyasi karar alma sürecine ve yönetime katıldıkları bir devlet şekli olarak tanımlamaktadır (Duden, 2011). Otanes'de monarşi ve demokrasinin özelliklerine değindikten sonra monarşinin bırakılıp, halkın iktidara geçmesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü ona göre, devlet, zaten halk demektir (Herodotos, 2006: 254; Tunçay, 1969: 3). Herodotos'un Tarihinde Otanes'in ardından diğer bir Persli soylu olan Megabiz monarşinin kaldırılması düşüncesine olumlu bakmakla birlikte siyasal iktidarın ayak takımı olarak adlandırdığı halkın emrine verilmesine karşı çıkmaktadır. Ona göre halk yığınları beceriksiz hantal yığınlardır, böyle bir yapı içerisinde doğal olarak sorumsuzluğa ve şiddete çok sık rastlanır. Dolayısıyla bir kralın keyfi hareketlerinden kaçıp ayak takımı ile eşit ölçülerde bulunmayı dayanılmaz olarak nitelendirerek oligarşik eğilimleri desteklemektedir.

Belli sayıda memleketin en iyileri seçilerek siyasi güç onlara verilmeli, böylece en iyi kişilerin en iyi yönetiminin ortaya çıkacağını savunmaktadır (Herodotos, 2006: 254-255; Tunçay, 1969: 3). Üçüncü konuşmacı olan Daryüs, Megabiz'in halkla ilgili söylediklerine katılmakla birlikte oligarşik görüşlerini kabul etmemektedir. Daryüs'e göre monarşi, monark yönetim için en iyi adam olduğu müddetçe diğer iki yönetim şekline daha iyidir. Daryüs'ün monarşiyi savunmasının belli başlı nedenleri şöyle sıralanabilir (Herodotos, 2006: 255; Tunçay, 1969: 4): 1) Monark'ın halk üstündeki egemenliği her türlü yakınmanın üstündedir 2) Monarşi düşmanlara ve hainlere karşı alınacak tedbirleri diğer yönetim şekillerine göre daha iyi gizler 3) Monark tek güç olduğundan dolayı diğer yönetimlerdeki gibi çatışma ve kargaşa yolu ile birinin diğerinin yerine durumu söz konusu olamaz 4) Demokraside halk hayran olduğu kişiyi tercih etmeye başladıktan belli zaman sonra monarşiye dönüşür. Bu durumda monarşinin en iyi yönetim şekli olduğunu gösterir. Bu konuşmalardan sonra söz almayan diğer dört kişi de Daryüs'ü destekleyerek monarşi'de karar kılmışlardır (Duden, 2011).

Fakat tartışmanın sonunda Herodot tarihsel gerçeğe uygun olarak Persler'e monarşiyi tercih ettirmektedir. Herodot'un Tarih eserindeki söylemlerine bakıldığında demokrasi yanlısı bir

siyasal sistemi kendine daha yakın bulmaktadır (Yalçınkaya, 2011: 50; Çıvgın/Yardımcı, 2007: 10). Karşılaştırmalı siyaset bilimi alanında Antik Yunan’da önemli bir diğer isim Platon (M.Ö. 427-347) dur.

Platon yeryüzünde mevcut bulunan siyasal sistemlerin hiçbirinin iyi olmadığı düşüncesindedir. Ona göre insanlık tarihinin ilk siyasal sisteminin her türlü sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel kararlarda erkeğin ve erkeklik zihniyetinin egemen olduğu toplumsal örgütlenme biçimi olan “patriarşi” olduğunu savunmaktadır. Ancak daha sonra toplumsallaşma ile beraber patriarşi bir daha geri gelmemek üzere tarih sahnesinden kaybolmaktadır (Türköne, 2010: 152). Platon, patriarşi dışındaki siyasal sistem sınıflandırmalarına Tablo 4’de görüldüğü gibi üç farklı eserinde (Devlet, Devlet Adamı ve Yasalar) değinmektedir. Her bir eserinde farklı sınıflandırmalarda bulunmaktadır (Eroğul, 1981: 87-98). Platon “Devlet” adlı kitabında Antik Yunan’daki siyasal sistemleri timokrazi, oligarşi, demokrasi ve tiranlık olmak üzere dört başlıkta toplamaktadır. Timokrazi ona göre askeri nitelikte olan bir yönetim şeklidir. Oligarşi, iktidarın varlıkların elinde bulunduğu yoksulların katılmadığı bir yönetim, Demokrasi ise yoksulların egemen olduğu ve yönetime katılmada, tüm yurttaşların eşit hakka ve şansa sahip olduğu bir yönetimdir. Tiranlığı ise tek adamın zorba yönetimi olarak tanımlamaktadır (Eroğul, 1981: 87-98).

Platon “Devlet” adlı yapıtında akıl ilkesi hükmünü yitirdiğinde ideal devletin yıkılacağını savunmaktadır. Askeri muhafızlar mevcut yönetimin sözünü dinlemeyerek kendilerinin söz sahibi olacağı bir yönetim şeklinin hayalini kurmaktadır. Böylece Şekil 5’de görüldüğü gibi ideal devlet yerini Timokrazi’ye yani askeri rejime bırakmaktadır. Askeri rejimde hakim olan erdem onurdur ve belli bir zaman sonra bu onur kibre dönüşmektedir. Askeri yönetimde belli zaman sonra para ve maddi zenginlik hevesi oluşmaya başlamakta ve böylece Timokrazi yerini zenginlerin yönetimi olan Oligarşiye bırakmaktadır. Oligarşik yönetim içinde belli bir zaman sonra sayıca az olan zenginler ve sayıca çok olan yoksullar olmak üzere iki çatışmacı grup oluşur. Zamanla iki grup arasındaki ekonomik uçurum arttığında yoksullar da zenginlere imrenerek onların sahip olduğu haklara sahip olmak istemektedirler. Daha sonra da patlak verecek bir devrim neticesinde yoksulluk rejimi olan demokrasi meydana gelmektedir. Aşırılığa varan bir eşitlik idealini savunan demokratik siyasal sistemde yaşayan birey, her şeye hakkının olduğunu düşünerek ölçsüzlüğü en aşırı boyutuna vordurmaktadır. Aynı aşırılık siyasal sistemde de söz konusu olur ve bir ilkesizlik ve kuralsızlık durumu ortaya çıkar. Fakat bu aşırılığa rağmen Platon’un siyasal sistem sınıflandırmasında en kötü yönetim gene de demokrasi değildir.

Siyasal yozlaşmanın doruk noktasına vardığı yönetim şekli toplumdaki kargaşa ve düzensizlik nedeniyle demokrasinin ürettiği Tiranlıktır. Tiranlık halkı tüm kötülüklerden koruyacağını söyleyen demagoglardan birinin tatlı dili ile halkı inandırması sonucu oluşan bir yönetim şeklidir. Tatlı dil ile ele geçirilen iktidar daha sonra şiddete başvurularak sağlamlaştırılmaya çalışılmaktadır (Çıvgın/Yardımcı, 2007: 31-32; Türköne, 2010: 152-153).Tiranlıkta yöneticiler sadece kendi kişisel çıkarlarını tatmin etmeye çalışmaktadırlar. Bu yönetim şekli ruhu kaba arzuya, erdemi de kötülüğe kurban etmektedir. Tiranlık Platon’un hayal edebileceği en kötü yönetim şeklidir (Tannenbaum/Schultz, 2011: 77). Platon Tiranlık sonrası başka bir siyasal sistemin varlığı hakkında net konuşmaz. Fakat ehil bir filozofun tiranı eğiterek siyasal sistemi ideal devlet haline getirebileceğini savunmaktadır (Çıvgın/Yardımcı, 2007: 31-32; Türköne, 2010: 152- 153). Platon, Herodot’un yaptığı gibi yönetimde bulunan kişi sayısına ve yönetimin

iyi ya da kötü bir siyasal sisteme sahip olmasına göre de “Devlet Adamı” adlı eserinde ikinci bir siyasal sistem sınıflandırması yapmaktadır. Bu yönetimler aristokrasi (varlıkların yasalara saygılı yönetimi), oligarşi (varlıkların yasa tanımaz yönetimi), Anayasal monarşi (tek adamın yasalara saygılı yönetimi), tiranlık (tek adamın yasa tanımaz yönetimi), yasal demokrasi (çoğunluğun yasalara saygılı yönetimi) ve keyfi demokrasi (çoğunluğun yasa tanımaz yönetimi) olmak üzere altıya ayırmaktadır (Eroğul, 1981: 87-98).

Platon’a göre siyasal sistemler içinde yönetimin tek kişinin elinde bulunduğu yasalı siyasal sistem, mevcut yönetim sistemleri içinde en iyisidir. Tablo 6’da görüldüğü gibi Platon’un siyasal sistemleri 1’den 6’ya kadar en iyi olandan en kötü olana doğru sıralanmaktadır (Çıvgın/Yardımcı, 2007: 34). Platon “Yasalar” adlı eserinde ise yönetim şekillerinin iki ana kaynağının olduğundan ve diğer yönetim şekillerinin bu iki kaynaktan çıktığından bahseder. Bu yönetim şekillerinin iki kaynağından biri monarşi, diğeri ise demokrasidir. Platon yaşadığı dönemde monarşik sistemin Perslerde, demokratik sistemin ise Atinalılar’da olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda yönetim biçimlerinden monarşiye ya da demokrasiye gereğinden fazla öncelik tanınırsa ölçünün tutturulamamış olacağından da bahsetmektedir (Platon, 2007: 144). Bundan dolayı ona göre bu yönetim şekilleri gereğinden fazla önemsendiğinde ortaya iyi bir siyasal sistem çıkmamaktadır.

Platon’un “Yasalar” adlı eserinde yönetim şekillerini genel olarak Dinasti (patriyarkal aşiret düzeni) ve Mutlak otokrasi (tirandan başka kimseye özgürlüğün tanınmadığı yönetim) - mutlak demokrasi (herkese sınırsız özgürlüğün tanındığı yönetim) olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutmaktadır (Eroğul, 1981: 87- 98). Yaptığı bu ayırmada Platon her ne kadar mutlak demokrasiden söz etse de demokrasiden nefret etmesiyle ünlü bir düşündürdür. Demokrasi ona göre “görünüşte” eşitlik esasına dayandığından gerçekte adil bir devlet biçimi değildir. Çünkü ona göre demokrasi, toplum içinde kişilerin yerine bakılmaksızın herkesin her işe talip olabileceği bir rejimdir. Kişinin siyaseti bilip bilmemesi, yeteneğinin olup olmaması hiç önemli değildir. Kura usulüyle yeteneğine bakılmaksızın talip olduğu her işte çalışabilir. Bu gibi nedenlerden ötürü Platon’a göre yeryüzünde mevcut iyi bir devlet bulunmamaktadır. İyi devlet aranacaksa bu ne geçmişte ne de gelecekte aranmalıdır böyle bir devlet ancak tarih dışında aranabilir. Yine Platon’a göre bu iyi devleti yeryüzüne indirecek olanlar filozoflar olacaktır (Yalçınkaya, 2011: 112-114). Bu bakış açısıyla Platon’un ideal devleti “en iyilerin” yani filozofların başta bulunduğu bir devlet şeklindedir. Ona göre “Başa filozoflar geçmez, ya da baştakiler felsefe yapmazsa, insanlığın acıları sona ermeyecektir” (Gökberk, 2008: 67). Antik Yunan döneminde siyasal sistemlerin karşılaştırmasını yapan diğer bir batılı siyasi düşünür Aristoteles (m.ö. 384–322)’tir. Kendi dönemindeki 158 anayasayı araştırarak “Politika” adlı eserinin ampirik temellerini oluşturmuştur (Lauth und Wagner, 2010: 17). Bu eserde Aristoteles eski yunan sitelerindeki siyasal örgütlenmeleri gözlemlerle ortaya koymaya ve siyasal rejimleri sınıflandırmaya çalışmıştır. Aristoteles, zamanın siyasal sistemlerini gözleme dayalı olarak karşılaştırmalı bir biçimde inceleyerek bazı sonuçlar elde etmesinden dolayı çağdaş karşılaştırmalı siyaset biliminin kurucusu ve çağdaş siyaset biliminin de temellerini atan düşünür olarak kabul edilebilir (Dursun, 2012: 39). Bu bağlam da ilk modern karşılaştırma Aristoteles’in devlet şekillerini kıyaslaması ile ortaya çıkmıştır denilebilir (Pickel, 2010: 31). Kısacası Aristoteles “Politika” adlı eserinde Yunan site devletlerini siyasal yönetim şekillerine göre iyi yönetim veya normal yönetim ile kötü yönetim sınıflandırması yaparak bu yönetim şekillerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir (Kesselman, Krieger, Joseph: 2010: 10; Sidgwick, 1892: 141).

Aristoteles “Politika” adlı eserindeki sınıflandırması hem niceliksel yani iktidara sahip olanların sayısına (kim ve kaç kişi yönetiyor?) hem de iktidarın kimlerin çıkarına kullanıldığını belirten niteliksel kriterlere (nasıl yönetiliyor, daha çok menfaatler için mi yoksa ortak iyilik için mi?) dayanmaktadır. Aristoteles Tablo 7’de görüldüğü gibi üç “iyi” ve bu üç iyiden sapmış üç “kötü” yönetim biçimini inceleyerek altılı bir ayırım yapmaktadır (Çağla, 2010: 127; Lauth und Wagner, 2010: 17; Landman, 2005: 5)

Bu kategorilerde Aristoteles’e göre yönetim şekillerinde en iyisi “monarşi” daha sonra bunu sırasıyla “aristokrasi” ve “politeia” takip etmektedir. Tüm sınıflandırmalar arasında iyiden kötüye doğru bir sıralama ise Monarşi, Aristokrasi, Politeia, Demokrasi, Oligarşi ve Tiranlık şeklinde oluşmaktadır (Eroğul, 1981: 101). Tablo 7’deki Aristoteles’in yönetim şekilleri ile ilgili egemenliğin bir kişi, birkaç kişi ya da çok kişide bulunmasına göre farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Bir, birkaç ya da çok kişinin kamu yararını gözeterek oluşturdukları yönetim şekli Aristoteles’e göre doğru olan yönetim şeklidir. Ancak sadece bir, birkaç ya da çok kişi kamusal yarar yerine belli bir kesimin yararını gözetiyorsa bu doğru yönetim şeklinden bir sapmadır. Aristoteles kamu yararını amaçlayan bir kişinin yönetimini Krallık olarak, bundan sapmayı da Tiranlık olarak adlandırmaktadır. Kamu yararını amaçlayan birkaç kişinin yönetimi Aristokrasi, bundan sapma ise Oligarşidir. Tüm toplumun yararı için vatandaşların çoğunluğunca yürütülen yönetimin adı siyasal yönetim (politeia)’dir. Siyasal yönetimden ya da çoğunluğun anayasal yönetiminden sapmayı Aristoteles Demokrasi olarak adlandırmaktadır. Doğru yönetim şekillerinden sapmalarda kamu yararı söz konusu değildir. Tiranlık tek yöneticinin yararına, oligarşi varlıklı insanların yararına ve demokrasi ise varlıklı olmayan insanların yararına olan yönetim şekilleridir. Bu yönetim şekillerinin hiç birinde tüm topluma yarar sağlayacak bir durum yoktur (Aristoteles, 2010: 92-93). Aristoteles “Politika” adlı eserinde yönetim biçimlerinden sapmalarda hangisinin en kötü hangisinin ikinci en kötü olduğuna ilişkin sıralama da yapmaktadır. Aristoteles Krallık yönetim şeklini en iyi olarak adlandırmaktadır. Doğal olarak birinciden ve en kusursuz olandan sapma da, en kötü yönetim şeklidir. Bu yüzden Aristoteles’e göre Tiranlık en kötü yönetim şeklidir. Oligarşi ikinci en kötü olanıdır. Demokrasi ise doğru yönetim şekillerinden sapma olarak en az kötü olan yönetim şeklidir.

Ayrıca Aristoteles kötü yönetim şekillerinden birinin diğerinden daha iyi olduğunu söylemenin doğru olmayacağını, sadece daha az kötü olduğunun söylenebileceğini savunmaktadır. Ayrıca Aristoteles sapkın siyasal sistemlerin yöneticilerine bile iktidarlarını nasıl koruyabileceklerine ilişkin bilgiler vererek sistemin çöküşünü nasıl yavaşlatacakları hakkında öğüt vermesi ile de Machiavelli’yi andırmaktadır (Aristoteles, 2010: 124-125; Tannenbaum/Schultz, 2011: 94-96). Kısacası Aristoteles’e göre en iyi yönetim şeklinden sapma en kötü yönetim şeklini meydana getirmekte, daha az iyi yönetim şeklinden sapma da daha az kötü yönetim şekline neden olmaktadır. Aristoteles’in farklı devlet şekilleri üzerine yaptığı bu ayırım uzun süre yol gösterici bir çerçeve sunmuştur (Lauth und Wagner, 2010: 18). Aristoteles’in yapmış olduğu siyasal sistem sınıflandırması ahlaki, kurumsal ve ekonomik boyutları olan çok geniş bir sınıflandırmadır. Aristoteles birçok bakımdan çağdaş siyaset biliminin kurucusu olma sıfatını hak eden bir düşündürüdür (Çağla, 2010: 128). Bu noktada Aristoteles’in siyaset bilimine en önemli katkısı etik unsurları göz ardı etmeksizin gözlem ve görgül araştırmayı siyasal araştırmalarda kullanabilmiş olmasıdır (Kalaycıoğlu, 1984: 12). Aristoteles’in bu gözlemlere dayalı karşılaştırmalı ampirik araştırmaları karşılaştırmalı siyaset biliminin gelişimini direkt olarak etkilemektedir (Ishiyama, 2012: 8). Aristoteles’i Platon’dan ayıran en önemli özelliği Platon’un idealizmi, Aristoteles’te eleştirici, görgücü bir özellik kazanarak, bilimsel bir yola

girmesidir. Aristoteles siyasal sistemleri sınıflandırırken ahlaki yargılardan tamamen bağımsız olmayan “nesnel” bir yaklaşım sergilemektedir. İnsanları olmaları gerektiği gibi değil, oldukları gibi değerlendirmektedir. Ancak, gene de tercih ettiği siyasal sistemleri önermektedir. Devlet gücünün, özellikle zenginlerle yoksullar arasında bir denge kurması gerektiğini savunur. Böylelikle orta sınıfın savunucusu olarak günümüze kadar etkisini sürdüren bir yönetim anlayışından bahseder (Bouthoul, 1997: 35). Antik Yunan döneminden sonra siyasal olguların karşılaştırmalı analizine ilişkin yaklaşımlar Roma tarih yazımında da bulunmaktadır (Lauth und Wagner, 2010: 18). Ancak Roma İmparatorluğunun kurulmasıyla “polis”in yerini kozmopolis (dünya devleti) aldı.

Bunun sonucu olarak siyasal birimlerin sayısı azalmasına rağmen, boyutları da o ölçüde büyüdü. Siyasal birimlerin boyutlarının büyümesi onların yakından tanınmasını zorlaştırdı ve anlamlı bir karşılaştırma yapmaya olanak vermedi. Buna rağmen Roma döneminde karşılaştırmalı siyaset bilimi kısa bir süre daha yaşamaya devam etti (Eroğul, 1981: 82). Daha sonraki dönemlerde batı ortaçağ dönemini yaşadığından dolayı dini temalar daha fazla önemslenmiş ve karşılaştırmalı siyaset bilimi Avrupa’da karanlık bir dönemi yaşayarak yaklaşık 1000 yıl gibi bir süre ortadan kaybolmuştur (Brunner, 1979: 23-24). Karşılaştırmalı siyaset biliminin gelişimi ancak Yeni Çağ ile birlikte tekrar canlanabilmiştir. Rönesans ve Reformla birlikte, bilimsel düşünce Hıristiyanlığın katı sınırlamalarından kurtarılabilmiş ve dünya devleti anlayışına kafa tutabilen ulus devlet anlayışının ortaya çıkması ile karşılaştırmalara olanak verecek birçok yeni birim olan ulus devlet ortaya çıkmıştır (Eroğul, 1981: 82).

Eski Yunan’da Sosyal Yapı

Eski Yunanlıların siyasal örgütlenmeleri, bugünün modern dünyasından farklı olarak ulus-devlete değil polis (şehir/site-devleti) düzenine dayanmaktaydı. Savaş ittifakları bir yana, birden fazla polisi içine alan bir devlet kavramına sahip değillerdi. Her polis siyasal açıdan bağımsızdı ve kendi kendini yönetirdi. Aynı zamanda polisler otarşik (kendine yeten) bir yapıya sahiptiler. Her ne kadar polisler bir miktar ithalata dayanmak zorunda idiyse de bu ithalat günümüz dünyasındakilerle kıyaslanmayacak kadar azdı. Her polis kendi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek bir toprak parçasına sahipti. Bu topraklar polisin merkezi ile çevre köyleri kapsayan bir alandan oluşmaktaydı. Halk polis merkezini çevreleyen bu tarım arazilerinde gün boyu çalışır, akşamleyin de güvenlik gerekçesiyle polise geri dönerdi (Sealey, 1976: 19). Halkın geçimini sağlamak için üzerinde çalıştığı bu topraklar, onlar arasında parçalara bölünmüştü. Emlak, poliste vatandaşlık bağının kaynağıydı. Fakat vatandaşların hayatının özü bu araziler üzerinde gösterdikleri faaliyetler değil, siyasal, yargısal, askeri, dini alanlarda üstlendikleri rollerdi (Foster, 1971: 28). Mayo’nun Atina polisine dair ifade ettiği gibi, esas fikir, bir vatandaş için en iyi hayatın polisin hayatına katılmakla yaşanabileceğidir. Atina’nın en parlak döneminde liderliğini yapan Perikles’in ifadesiyle, “aktif olarak kamu faaliyetlerine katılmayan vatandaşların sadece lüzumsuz olmakla kalmayıp, aynı zamanda polis için de bir tehlike teşkil ettiği” düşünülürdü. Bu anlamda vatandaşın hayatı ancak şehre hizmetle ve onun idaresine katılmakla değer kazanırdı (Mayo, 1964: 37). Vatandaşlara ait topraklarda çalışanlar, kölelerdi. Eski Yunan’da kölelik vatandaşlara siyasal ve sosyal faaliyetlere katılacak zaman ve imkânı sağladığı için doğal bir kurum olarak kabul edilirdi. Keza, bir kişinin hayatını kazanmak ve ailesini geçindirmek için siyasal faaliyetlere katılmayacak kadar çalışması gerekiyorsa o kişinin özgür bir hayat sürdürmeye layık olmadığı düşünülürdü (Foster, 1971: 28). Öte yandan,

Eski Yunan'da var olan kölelik kurumuna ilişkin bu fikirlerin abartılı olduğunu ileri süren görüşler de mevcuttur. Buna göre, vatandaşların çalışmayan bir sınıf olduğu ve kölelik olmazsa demokrasinin de olamayacağı fikri yanlıştır. Vatandaşların tüm boş vakitlerini Agora'da (Pazar yeri) toplanıp, kamu meselelerini tartışmaya harcadığı inancı doğru değildir. Vatandaşların büyük bir kısmı geçimini sağlamak için çalışmak zorundaydı. Bu zorunluluğun yerine getirilmesinden sonra arta kalan zamanda da vatandaşlar kendilerini polis meselelerine verirlerdi (Mayo, 1964: 35). Hayatını çalışmaya gerek olmadan kazanamayan vatandaşlar ya çiftçi ya da zanaatkâr olurdu. Marangozluk, heykeltıraşlık, inşaat ustalığı, çömlekçilik en başta gelen mesleklerdendi. Tüm bu mesleklerde babadan oğla aktarılan bir devamlılık ve buna dayalı bir gelenek söz konusu idi. Atölyeler çok büyük olmayıp işler ortalama beş-altı kişi ile yürütülürdü. Kadınlar bu işlerde rol almaz, sadece ev işlerine bakarlardı. Onlar özgür olmakla beraber siyasi haklardan yoksundular (Millard, 1987: 30). Eski Yunanda din sosyal hayatta önemli bir yer tutardı. Dinin sosyal hayattaki önemi, homojen bir dine sahip olan polis vatandaşlarının toplu ayinler ve festivallerle birbirine kaynaşmalarında oynadığı pozitif rolden kaynaklanmaktadır. Eski Yunan'da din bir polisin kendi vatandaşları arasındaki dayanışmanın pekişmesine katkıda bulunduğu gibi, farklı polislerden gelen farklı kabilelerin belli bir tapınak etrafında dini bir birlik oluşturmasıyla, dolaylı olarak polisler arası dayanışmanın gelişmesine de hizmet ediyordu. Nitekim böyle bir birliğe girişte kabile önderleri, diğer üye kabilelerinin polislerine savaş açmayacağına ve su kaynaklarına zarar vermeyeceğine dair yemin ediyorlardı (Sealey, 1974: 34-5). Störig'in deyişiyle (1993: 184), kör ama kalp gözü açık olan Homeros'un anlattıklarından öğrendiğimiz kadarıyla, Yunanlılar pek çok tanrıya ve onlar hakkındaki yüzlerce efsaneye inanıyorlardı. Yunanlılar tanrılarını insan şeklinde (antropomorfik), üzülen, sevinen, sevişip birbirleriyle dövüşen, zina yapan varlıklar olarak tasavvur ediyorlardı. Onların insanlardan farkları ölümsüz oluşlarıydı. Eski Yunan'ın en önemli tanruları Yunanistan'ın en yüksek dağı olan Olimpos'ta yaşarlardı. Bu nedenle onlara Olimpianlar denmiştir. Bu tanrılar ailesinin başında, destanlarda "tanrıların ve insanların babası" olarak gösterilen gök tanrısı Zeus bulunmaktadır (Mansel, 1984: 134-36). Karısı Hera, bir ay tanrıçası olup kadınların koruyuculuğunu yapar; evlenme ve doğum zamanlarında yardımlarına koşardı. Afrodit, aşk ve güzellik tanrıçası; Ares, savaş tanrısı; Athena, zekâ tanrıçası ve aynı zamanda şehirlerin koruyucusu; Apollon, güneş tanrısıdır. Themis ve Dike ise "adalet" tanrıçalarıdır (Millard, 1987: 34-34). Themis aristokratik adalet anlayışının tanrıçasıdır. Yerleşmiş aristokratik değer ve kurumların (nomos) koruyucusu olarak kabul edilir. Tanrısal otoriteye dayanan Themis, adaletten çok "doğruluğu" temsil eder. Dike ise daha çok "adalet"i temsil eder. Kanun önünde eşitlik, toplumun genel kabulüne uygun olma gibi demokratik değerleri ifade eder. Polis hayatının gelişmesiyle beraber Themis önemini yitirip Dike önem kazanmıştır (Şenel, 1968: 19-20). Eski Yunan'da polis düzeninin siyasi-kültürel yapısı hakkındaki bu genel açıklamalardan sonra şimdi en önemli iki polis olan Sparta ve Atina'yı özel olarak ele alarak Eski Yunan medeniyeti hakkındaki bilgilerimizi pekiştirebiliriz.

Sparta ve Atina Örnekleri

Sparta, Argolis'in güneyinde, Taygetos ve Parnon dağlarıyla çevrili olup esas itibarıyla Evrotas vadisinden ibaret olan Lakonya'da Dor'lar tarafından kurulmuş bir polistir (Mansel, 1984: 113). İ.Ö. 1200-1000 civarlarında Trakya yönünden gelerek Akhaların Mykene uygarlığını yıkan Dor'lar demir silahlar kullanan, ilkel, sosyal farklılaşmaya uğramamış, eşitlikçi kabilelerdi (Şenel, 1970: 173). Dorlar, işgal ettikleri Mora bölgesindeki Mykene uygarlığını yıktıktan sonra yerleşik hayata geçerek sosyal tabakalaşmaya uğramışlardır. Bu yeni toplumsal düzende üç ayrı

sınıf göze çarpmaktadır. Bunlar: Ele geçirdikleri toprakları ad çekmeyle paylaşan ve esas itibarıyla Sparta şehrinde yaşadıklarından ötürü “Spartalı” adını taşıyan aşağı yukarı 25000 kişiden ibaret aileler topluluğu (Spartanlar), Lakonya’nın dağlık bölgelerinde bir takım köy ve kasabalarda oturan, şahsen özgür ve oturdukları yerlerin idaresinde bir dereceye kadar bağımsız, fakat askeri ve siyasi bakımdan tamamıyla Spartalı’lara tabi “Periokos”lar ve Spartalı’ların toprağa bağlamış ve elde ettikleri ürünün yüzde altmışını kendilerine vermek zorunda bırakmış oldukları “Helot” adını taşıyan eski Akha köylü topluluğu idi (Mansel, 1984: 114). Bu üçlü tabakalanmada Spartanlar ve Periokoslar özgür kesimi oluştururken, Helotlar ise toprağa bağlı yarı-serf konumunda idiler. Yine özgür kesimlerin içinde sadece Spartalı’lar siyasi iktidarı ellerinde tutabiliyorlardı. Periokosların yönetime katılması sadece yerel düzeydeki bir özerklik olarak sınırlı bir katılım arz etmekteydi. Sparta’nın sosyal yapısının bu üçlü tabakalaşmasının yanı sıra siyasi yapısına baktığımızda da üçlü bir yapılanma görürüz. Bunlar: iki başlı krallık (diarşi), Gerusia (İhtiyarlar Meclisi) ve Apella (Halk Meclisi) dir. İlk zamanlar Sparta devletinin başında Agiadlar hanedanından bir kral bulunmaktaydı. Ancak daha sonra tarihi nedenleri tam olarak bilinmeyen bir şekilde Evripontidler ailesinden ikinci bir kral birinci kralın iktidarına ortak olmuştur. Bu iki kralın da yetkileri aynı idi. Sparta’nın ilk zamanlarında savaşta Başkomutan, barışta rahip ve yargıç olan bu krallar ilerleyen dönemde asaletlerini korumakla beraber basit bir devlet memuru konumuna kadar inmişlerdir (Mansel, 1984: 115). Peleponnes’de yapılan fetihlerin ardından zenginleşen Sparta toplumunda bu gelişmenin bir sonucu olarak bir aristokratlar sınıfı da ortaya çıkmıştı. Yeni doğan bu sınıfla krallar arasındaki iktidar mücadelesinin neticesinde krallar aristokratların gücünü tanımış ve kendileri dahil 30 üyeden oluşan Gerusia adı verilen aristokratik bir Senato’nun kuruluşunu kabul etmişlerdi (Şenel, 1970: 175-76). Son olarak tarihsel gelişim süreci içerisinde halkın bu iki kuruma karşı mücadelesinin ürünü olarak ortaya çıktığı anlaşılan, atlı ve yaya Sparta erlerinden oluşan ve asıl hükümlerini elinde tutan Apella (Halk Meclisi)’yü görmekteyiz. Apella, Gerusia ve “Eforus” adını taşıyan devlet denetçilerini seçer, barış ve ittifak gibi önemli sorunlara dair kararlar alır ve kanunlar çıkartırdı. Bu kanunların çıkartılması sürecinde eforuslar kanun taslaklarını hazırlar, bu taslaklar Gerusia’da görüşülür ve son olarak Apella’nın onayına sunulurdu (Mansel, 1984: 115-16). Sosyal tabakalaşma ve buna bağlı olarak siyasi kurumlaşmasını özetlediğimiz Sparta’nın sosyal yaşantısına da kısaca değinelim. Sparta’da yoğun bir polis’e bağlılık söz konusu idi. Kişilerin varoluş nedeni adeta polis’in devamlılığını sağlamaktı (Rostovtzeff, 1963: 77-81). Eğer bir çocuk zayıf ya da kusurlu doğarsa, ileride polise faydalı bir vatandaş olamayacağı düşüncesiyle ücra bir köşede ölüme terk edilirdi (Williams, 1993: 66-67). Sağlıklı erkek çocukları ise daha 7 yaşında iken “sürü” adı verilen, genç Spartanların liderlik ettiği topluluklara verilirlerdi. Bu sürülerde çocuklar dağ-tepe gezdirilir, idman yaptırılır, kendi yaptıkları sade yemeklerle karınlarını doyururlardı. Bu yaşama biçimleriyle Spartalılar çocuklarının gözü pek savaşçılar olarak yetiştiklerine inanırlardı. Bu çileli eğitimden geçen her çocuk 20 yaşına geldiğinde orduya katılmaya hak kazanırdı. Orduda yer alan erler ev-bark sahibi olabiliyorlardı ancak onlar evlerine nadiren giderlerdi. Bunun yerine asker arkadaşlarıyla kırsalalarda kalıp yaptıkları sade yemekleri yiyip yavan bir hayat sürdürüyorlardı. Sparta’da temel amaç hayatta kalmak ve polisin devamlılığını sağlamak olduğu için her türlü lüksten kaçınılır; sanat, felsefe ve müzik hor görülürdü. Ticaret ve zenginliğin toplumun içinde ayrılık ve tembellik yarattığı düşünülür ve bu işler aşağılanırdı (Mansel, 1984: 116-17). Bu nedenle, ticareti ve onun yozlaştırıcı etkilerini ortadan kaldırmak için efsanevi Spartalı kanun koyucu Lykurgus’un tedavülden değerli altın parayı kaldırıp bunun yerine değersiz demir çubukları ikame ettiği ileri

sürülmektedir (Şenel, 1968: 178). Bu çerçevede Sparta ticaretinin güdük kaldığı, savaşçı ve aynı zamanda yönetici olan Spartanların temel ihtiyaçlarının helot denen yarı-serflerin yaptığı zirai üretimle karşılandığı bir tarım toplumu niteliğindedir. Sparta İ.Ö. beşinci yüzyılda Atina'nın başını çektiği Attik-Delos deniz birliğine karşı yaptığı Peloponnes savaşlarından zaferle ayrılmıştır. Fasilalarla 25 yıl kadar süren bu savaşlarda Sparta çok kan kaybetmiştir. Zaten sınırlı sayıda olan Spartanlar bu savaşlarda kırılmış, talandan elde edilen altın ve gümüş de belli kişilerin ellerinde toplanmıştır. İ.Ö. 371'de Thebai ile tuttuğu Lektura savaşını kaybeden Sparta'nın çöküş süreci hızlanmıştır. İ.Ö. 192'den sonra kesin olarak Makedonya hâkimiyetine giren Sparta'nın, İ.Ö. 146'da da Roma'nın egemenliğine girince, siyasal hayatı sona ermiştir.

Akha-İon unsurlarının baskın olduğu Atina, Sparta'dan daha demokratik, eşitlikçi bir yapıya sahipti. Yunanistan yarımadasının Ege Denizi kıyılarında konuşlanan Atina, kıyıların adeta doğal bir liman olması ve topraklarının verimi sayesinde ticaret hayatında hayli ileri gitmişti (Şenel, 1970: 205). Özellikle şarap ve zeytinyağı üretimi bu ticarete önemli bir yere sahip olmuştur. Ayrıca Lareum dolayındaki zengin gümüş madenlerinin de Atina'nın zenginliğinde önemli payı vardı (Millard, 1987: 18). Atina'da sosyal tabakalaşmayı, eupatridea denen aristokratlarla, thet denen halk sınıfı, metoikos adı verilen yabancılar ve "Köle" sınıfı oluşturmaktaydı. Bu sınıflardan, eupatridea, thet ve metoikoslar özgür insanlardan oluşuyordu. Ancak bu sınıfların içinde sadece eupatridea ve thet sınıfına mensup olanlar vatandaş statüsünde olup siyasal haklara sahipti. Metoikoslar için hukuki bir uyrukluğa alınma söz konusu değildi. Köle gibi metoikosun da şehrin siyasal hayatında yeri yoktu; ama o hürdü ve siyasal haklardan yoksun olması, aleyhine işleyen başka sosyal ayrımlar olduğu anlamına gelmezdi (Sabine, 1969: 3). Eski Yunan'da kölelik kurumunun doğal bir kurum olarak kabul edildiğine daha önce değinmiştik. Bu kurumun başlıca iki tipi vardı: tarım hizmetleri köleliği ve ev hizmetleri köleliği. İlerleyen dönemde bunlara bir de sanayi köleliği katılmıştı. Efendisinin başka işlerde çalışmasına müsaade ettiği köleler, parasının bir miktarını efendisine verdikten sonra servet biriktirebilir, evlenebilir ve hatta biriktirdikleri paralarla özgürlüklerini bile satın alabilirlerdi (Şenel, 1970: 269). Sosyal tabakalaşmayla ilgili olarak değinilmesi gereken bir konu da Eski Yunan'da kadının yeridir. Gerek bundan önce anlatılan Sparta toplumunda gerek Atina toplumunda, kadın hür olmakla beraber siyasal karar alma süreçlerine katılma hakkına sahip değildi. Kadın daha çocukluğundan itibaren evin duvarları arasında sıkışmıştı. Sparta toplumunda, Atina'dan farklı olarak, eşitlikçi bir şekilde kız çocukları erkek çocuklarla aynı eğitime tabi tutulmasına rağmen evlilikle beraber onlar da Atina'lı hemcinsleri gibi toplumsal hayattan çekilerek evine kapanırdı (Russell, 1984: 206-07; Williams, 1993: 67). Toplumsal yapısını bu şekilde özetleyebileceğimiz Atina'nın siyasal-kurumsal yapısına baktığımızda ilk olarak aristokrat sınıfın içerisinde seçilen üç ayrı yönetim mevkiinin olduğunu görmekteyiz. Bunlar aynı zamanda Baş-rahip olan Kral, polislin askeri güçlerini yöneten Polemarkhos (Baş Komutan) ve sivil otoritenin temsilcisi olan Arkonlardır (Rostovtzeff, 1963: 83). Bu üç yönetim mevkiinin yanında Atina'da Ares tepesinde toplandığından ötürü "Areopag" adını alan bir aristokratlar meclisi de vardı. Mansel'e göre bu meclis tecrübeli ve asil kişilerden ve belki de devletin memurlarından meydana geliyor, siyasi, dini ve hukuki sorunlara bir çeşit danışma kurulu görevi görüyordu (Mansel, 1984: 183). Ancak asıl hükümlerlik hakkı, 20 yaşını doldurmuş tüm Atinalı erkek vatandaşların üyesi olduğu Eklesia (Halk Meclisi)'ya aitti (Sabine, 1969: 4). Bu meclis devlet memurlarını seçer, kanunlar çıkartır, harp, barış ve ittifak gibi önemli konulara dair kararlar alırdı (Mansel, 1984: 183). Atinalı bir vatandaşın polise bakış açısı

hakkındaki yargımız, bir Spartalı vatandaşın polise karşı bakış açısı hakkındaki yargımız kadar kesin değildir. Nitekim Williams'ın (1993: 67), Spartalıların kelimenin tam anlamıyla polisleri için yaşadıkları ve her şeyde ilk önce polisin menfaatlerini gözettikleri şeklindeki fikri Eski Yunan üzerine eserler vermiş yazarlar arasında genel kabul görmektedir. Buna karşın Atina'da var olan vatandaş-polis ilişkisi hakkında, yazarlar arasında bir fikir birliği olmayıp temelde iki farklı görüş mevcuttur. Bu görüşlerden birincisine göre, Atina'da da vatandaş-polis ilişkisinde polisin vatandaşa önceliği vardır. Vatandaşların hayatı kendilerini kamu meselelerine vakfettikleri ölçüde anlam kazanır. Bu çerçevede, Atina'da da Sparta'ya benzer şekilde vatandaşlar arasında polisin çıkarlarının kendi bireysel çıkarlarının önünde olduğuna dair genel bir inanç mevcuttur (Mayo, 1964: 37). Öte yandan bu konuda var olan ikinci görüşe göre bir Atinalı vatandaş, bir Spartalı vatandaştan farklı olarak polise bir takım aşkın, kendini feda etmesini gerektirecek derecede ulvi değerler yüklemeydi. Bunun yerine Atinalı vatandaşlar arasında polisin bireyin mutluluk ve refahı için var olduğu fikri ağır basardı. Bu çerçevede bir Atinalı vatandaşın gözünde polis, mümkün olduğu kadar çok sayıda vatandaşa servet, soy, statüye dayalı bir ayırım yapmaksızın kamu işlerine eşit derece katılma hakkı tanıyan, içinde düzenli bir hayatın sürdürülebileceği, bireyin doğal yeteneklerinin en iyi şekilde gelişme imkânı bulabileceği bir toplumdur (Sabine, 1969: 12). İ.Ö. Beşinci Yüzyıl Atina'nın hem zirveye çıktığı hem de inişe geçtiği yüzyıldır. İ.Ö. 431 yılında Atina'nın başını çektiği Attik-Delos Deniz Birliği ile Sparta'nın önderliğini yaptığı Peleponnes Birliği arasında başlayan Peleponnes Savaşları, İ.Ö. 404 yılında Attik-Delos Deniz Birliği'nin yenilgiyle sonuçlandı. Bu savaşta Sparta'ya mağlup olan Atina yüklü bir savaş tazminatı ödemek durumunda kaldı. Mali yönden yıkılan Atina'da, idari yönden de büyük bir devrim oldu ve demokratik rejim yıkılarak yerine "Otuzlar Tiranlığı" kuruldu. Bu yönetimin bir yıl sonra yıkılıp yerine demokrasinin yeniden kurulmasına rağmen, Atina bir daha eski günlerine dönememiştir. İ.Ö. 348 yılında Makedonya'ya karşı açılan savaşı kaybeden Atina, butarihten itibaren Makedonya hâkimiyetine girmiştir. Makedonya'nın İ.Ö. 148'de bir Roma eyaleti haline gelişiyle nispeten bağımsızlaşan şehir İ.Ö. 86 yılında Roma istilasına değin varlığını sürdürebilmiştir (Şenel, 1968: 283-84).

Siyaset Bilimi'nin Bilimi

Klasik siyaset bilimi kitaplarında sorulan klasik soru, siyasetin bilim veya sanat olup olmadığıdır (Dillon vd., 1958: 2). Bu soru, siyasetin bir yandan öğrenilebilen bir bilgi; diğer yandan ise, elde edilebilen veya doğuştan edinilmiş bir beceri olduğu ön-kabulüne dayanmaktadır. Dolayısıyla soru, Eski Yunan'daki siyaset etkinliği temel ve hatta model alınarak sorulmuştur. Bu yönü itibarıyla, kapitalist-modern dönemdeki siyasetin "incelenmesi" etkinliğinden somut düzlemde farklılaşmaktadır. Nitekim soru, siyasetin öğrenilme-öğretileme ya da edinilme-edinilmiş olma boyutlarının dışında, bir inceleme konusu olma niteliğine vurgu yapmamaktadır. "Bilim" niteliği belirtilmiş olsa da, bu, bir olgu veya nesnenin incelenmesini kapsamamakta, sadece öğrenme-öğretme etkinliği kapsamında bir içeriği yansıtmaktadır. Buna karşılık, Eski Yunan'da gerek sofist biçimde gerekse de Platoncu anlamda siyaset etkinliği ile kapitalist-modern toplumlarda siyasetin bilimsel incelenmesi, siyaset biliminin belli bir siyaseti öngörmesi ya da belli bir siyasal zemin üzerinde yapılandırılmış olduğu varsayımı doğru kabul edildiğinde, soyut-niteliksiz düzlemde farklılaşmaz. Bunun tartışılması aşağıdaki son başlıkta yapacağız. Ancak, burada belirtmek gerekir ki, ilgili literatürde hatta gündelik yaşantıda, siyaset biliminin ortaya çıkışı ya da kökeni Eski Yunan'a kadar götürülmektedir. Bununla birlikte, Batı literatüründe yapılan, siyaset bilimi ve siyaset kuramı ayrılığını temel aldığımızda, siyaset biliminin, akademik bir disiplin olarak, ABD'de ortaya çıktığı ve İkinci Dünya Savaşı'ndan

sonra Avrupa’da yayıldığı kabul edilmektedir (Berndtson,2009: 1). Bu kabuldeki ana unsur, siyasetin bilim ile birlikte anılmaya başlanması ve siyasetin bilim ile olan birlikteliğinin, onun incelenen bir nesne olarak konumlandırılması anlamına geldiğidir. Bu da yukarıda kısaca yapmaya çalıştığımız tartışma kapsamında, siyasetin, öğrenme-öğretme etkinliği olarak bilim (bilgi) niteliğinden çok, incelenen nesne niteliğine ilişkindir. Siyasetin, kapitalist-modern döneme özgü niteliklerinden birini de bu boyut oluşturmaktadır. Nitekim siyaset bilimi, iktidarın özünü oluşturan özne ile nesne ayrılığında aktif rol oynamaktadır (Holloway, 2003: 61). Siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılması, özne-nesne ayrılığının yeniden üretilmesi bakımından, siyaset biliminin dayandığı bilim siyasetinin toplumsal gerçeklik içindeki yapılanışının bir sonucudur. Kapitalist-modern toplum yapısında, ekonomik alan ile siyasal alan arasındaki formel ayrılık, sosyal bilimler kapsamında ve özel olarak da siyaset biliminin ürettiği bilgi ile yeniden üretilmektedir. Genel olarak bilimin ve sosyal bilimlerin, kapitalist-modern toplumdaki konumlanışı, belirtilen formel ayrılık kapsamında bilgi üretmek olarak karakterize edilmektedir. Özne-nesne ayrılığı da, bu formel niteliğin sürekliliğinin sağlanması üzerine kurulmuştur. Siyaset “biliminin” ABD merkezli olarak bilimleştirilmesi süreci, siyasetin bir form olarak, incelenen nesne konumuna dönüştürülmesidir. Bu ise, siyasal olanın siyasal alanın sınırları içinde siyaset olarak sınırlandırılıp, yapılandırılışdır. Bu yapılandırma, siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılması ile içsel ilişkilidir. Kısacası, kapitalist-modern toplumda, siyasal olanın siyaset formunda yapılanışı ile siyaset biliminin bilimselleştirilerek konumlandırılması birbirinden tamamen kopuk süreçler değildir. Bu bağlamda, siyaset biliminin “bilimi”, veri-siyaseti inceleyen bir bilim disiplini olarak, belli bir bilim siyasetine dayandığını ifade etmektedir. Siyasetin incelenen nesne olarak konumlanışı, bağımsız/akademik bir disiplin olma ile bilimselliğine ilişkin meşruluk elde etmenin tarihselliği kapsamında şekillenmiştir. Literatürde, disiplinin bağımsız ve bilimsel olma niteliklerinin ABD patentli olmasından dolayı, siyaset biliminin ABD bilimi olduğu da iddia edilmektedir (Berndtson, 2009: 1,2).² Ancak, aşağıdaki satırlarda da görülebileceği gibi, disiplinin Avrupa’daki gelişimi, ABD’dekinden çok farklı değildir. Bir başka ifadeyle, disiplinin “bağımsız” ve bilim olma süreçleri benzer gelişme yapılarına dayanmaktadır. Hatta, literatürde, 19.yüzyılda Alman üniversitelerindeki Wissenschaft geleneğinin, ABD’ye siyaset bilimi olarak ithal edildiği belirtilmektedir (Goodin ve Klingemann, 1996: 9). Ayrıca, Alman-Yahudi göçmenlerin siyaset biliminin gelişmesine katkı yaptıkları (Ball, 2007: 16); Avrupa’dan göç eden bilim adamlarının yeni bilimsel yöntemler kullanarak, siyaset biliminin bilim olma sürecinde etkili oldukları da kabul edilmektedir (Johnson ve Reynolds, 2005: 41). Dolayısıyla, siyaset biliminin oluşumunda ABD ve Avrupa karşıt iki geleneği genel olarak oluşturmaz ancak, siyasal kuram ve siyaset bilimi ayrılığı veya karşıtlığından yola çıkıldığında böyle bir sonuca varmak olanaklıdır. Ancak tüm bunlar, siyaset biliminin, ABD merkezli olduğu ve geliştiği ile yaygınlık kazandığı gerçeğini ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Genel olarak siyaset biliminin “bilim” olarak gelişim süreci ya da tarihinin beş aşamaya ayrılarak incelenmesi, aynı zamanda, incelenen nesne olarak niteliğinin belirginleşmesini de tarihsel olarak ortaya koymaktadır. Buna göre: Apriori ve tümdengelimsel boyutun baskın olduğu, tarih, hukuk ve felsefeyle içiçe olunan, 1850 ve sonrası dönem; karşılaştırmalı incelemelerin baskın olduğu, 19.yüzyılın ikinci yarısı; psikoloji ve sosyoloji ile ilişkinin kurulduğu 1920 sonrası dönem; ölçme ve gözlemin baskın olduğu ve davranışsal “devrim” olarak da adlandırılan, ikinci Dünya Savaşı sonrası dönem ile matematiksel yöntemlerin kullanılmaya başlandığı 1970 sonrası dönem (Dryzek ve Leonard, 1988: 1252,1253; Almond, 1996: 50).⁴ Bunlara altıncı bir

dönem olarak, yorumcu yaklaşımların baskın olduğu 1990 sonrası dönemi de eklemek gerekir. Bu dönemlerin bütünlüğü temelinde, aşağıda, siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılmasını tartışmaya çalışacağız.

Ana akım paradigmada bilimsel düşünmek bütün toplumsal olguları bütünüyle toplumsal ilişkilerin formları/biçimleri olarak algılamaktır. Toplumsal ilişkiler formların içinde katılmaktadır. Bu formlar verili olarak kabul edildiğinden kapitalist toplumun değişmezliğine katkıda bulunurlar. Bilimsel düşünme ise, onların form olduğunu kavramaktır (Holloway, 2003: 130). Siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılması da, siyasal olanın siyaset biçimi içinde katılaştırılması ve belli bir bilim siyaseti çerçevesinde konumlandırılmasıdır. Dolayısıyla bu süreç, tarihsel olarak, formalizmin farklı görünüşleri şeklinde oluşmuş ve gelişmiştir. Bu anlamda, siyaset biliminin bilimi, amprisist pozitivist epistemoloji ekseninde bir bilim siyasetine dayanır. Bu bilim siyaseti ise, toplumsal olan biçimlerin açıklanması ve kuralsallaştırılmasıdır. Siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılma süreci, belli tarihsel zorunluluklar kapsamında, farklı formlar şeklinde gelişmiştir. Bu kapsamda olmak üzere, 1800-1870 arası dönem ile literatürde “devrim” olarak nitelendirilen davranışçı dönem arasında, form açısından önemli farklılıklar olmakla birlikte, niteliksel farklılaşma çok büyük değildir. Çünkü, toplumsal kurum ve oluşumların, inceleme nesnesi olarak konumlandırılışının formel boyutu, belli bir siyasal içeriğe hatta siyasete denk düşmektedir. Davranışçı yaklaşımda, siyaset felsefesi ve yasacı yaklaşımın reddedilmesinin en önemli gerekçesi, değer yüklü nitelik taşıdığı iddiasıdır.

Oysa ki, yasacı ve davranışçı formalizmler, değer-olgu ayrılığı temelinde birbirinden formel olarak farklılaşmaktadır. Bu formel farklılaşmanın belli bir tarihsel zorunluluğa denk düştüğü ayrıca açıklanacaktır. Sürecin iki boyutu vardır. İlki, incelenen nesne olarak siyasetin, yasacı-formalizmden, davranışçı-formalizme geçiş kapsamında formel farklılaşması; ikincisi, bu farklılaşmanın olgu-değer ayrılığı temelinde yeniden yapılaşması anlamında, siyasal kuramın “bilim” etiketi dışına itilmesidir. 1800’ler sonrasında, ABD ve Avrupa’da devlet ve onunla ilgili yasal ve kurumsal boyutların, tarih, hukuk ve felsefe bağlamında ele alındığı görülmektedir. Bu dönem kimi yazarlarca, geleneksel siyaset biliminin baskın olduğu dönem olarak da adlandırılır ve temel karakteristiği, yasacı-legalist ve kurumsal-formel konular üzerine yoğunlaşılma olarak belirlenmiştir (Johnson ve Reynolds, 2005: 40,41). Yasacı-formalizm, temel olarak devlet ve devlet kurumlarının, yasal nitelikleriyle sınırlı olarak incelenmesidir. Nitekim devlet toplumsal ilişkilerin katılmış ya da fetişleşmiş bir biçimidir (Holloway, 2003: 130). Ancak bu dönemin belirgin bir başka özelliği de, siyaset bilimi ile siyasal kuram arasındaki ayrımın davranışçı “devrime” gelinceye kadar, çok net çizil(e)memesinden (Ball, 2007: 2,10) dolayı, siyaset “bilimi”nin tarih ve felsefeyle özellikle de felsefeyle iç içe olması oluşturmaktadır. Klasik siyaset metinlerinin incelenmesi, hem felsefe hem de tarihle ilişkili görülmüştür. Ayrıca belirtmek gerekir ki, disiplinin çalışma konularının biçimlenmesinde literatürün bu tip kendi içindeki kısmen otonom gelişimi önemli olmakla birlikte, ulusdevletlerin ortaya çıkması ve bununla birlikte, egemenlik, haklar, görevlerin önem kazanmasıyla, siyasetle ilgili düşüncenin yasal bir çerçeve ekseninde ve hukukla da bağlantılı olarak şekillendiği açıktır (Haas, 1970: 10).üç temel boyutu vardır. Bunlar, akademik eğitime konu olma, yayın olarak sunulma ve dernekleşerek örgütlenme. Bu süreçler, birbirinden farklı tarihlere oluşsa da, ABD ve Avrupa’da benzer biçimde gelişmiştir. Nitekim 1800’lü yılların başında, ABD kolejlerinde, siyaset, etik felsefesi kapsamında ele alınmış; South Carolina College’da, 1825’de Politik Ekonomi bağımsız bir eğitim konusu olmuştur.⁷ 1800’lerin

başından itibaren gelişen süreçte, siyasetin incelenen nesne olarak doğrudan konumlandırılmadığı görülmektedir. Konumlandırma açısından önemli olan, nesne belirleme ve nesne belirleme yöntemlerini oluşturma, 1870'lerden itibaren biçimlenmeye başlamıştır. Bu sadece siyaset "bilimine" özgü bir gelişme olmamış, 1870 sonrasında, ABD Üniversitelerinde yaşanan yapısal dönüşüm, siyaset bilimini de etkilemiştir. Büyük araştırma üniversitelerinin ortaya çıkmasını ifade eden bu yapısal dönüşümle birlikte, disiplin "bağımsız" nitelik kazanmıştır (Berndtson, 2009: 7,8). 8 Chicago Üniversitesi, siyaset biliminde ilk görgül incelemelerin başladığı yer olması bakımından önemlidir (Almond, 1996: 66; Parsons, 1968: 13).

ABD'de siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılış sürecinin diğer ayağını dergiler oluşturmaktadır. ABD'deki ilk siyaset bilimi dergilerinden biri, 1882 yılında yayınlanmaya başlayan, John Hopkins University Studies in History and Political Science'dır. Daha sonra, 1906'da, American Political Science Review (APSR) yayınlanmaya başlamıştır (Berndtson, 2009: 5, 6).⁹ Konumlanışın son ayağı ise, dernekleşmedir. Bu kapsamda, 1903 yılında American Political Science Association (APSA) kurulmuştur (Almond, 1996: 72).¹⁰ Siyasetin incelenen nesne olarak Avrupa'da konumlanışında özellikle Almanya farklı bir yer tutar. Literatürde, Avrupa'da siyaset öğretimi, 14.yüzyıl'a kadar götürülüp, Viyana ve Prag Üniversiteleri ile 15. yüzyılda Leipzig ve Erfurt Üniversitelerine dayandırılmaktadır. Bu gelenek ya da kök arama çabasının ya da siyasal kuram ile siyaset biliminin birlikte değerlendirilmesinden kaynaklanan yorumlar bir yana, 17 ve 18. yüzyıllarda, Alman Üniversitelerindeki Politikwissenschaft kürsüsü, siyasal topluluğun refahını artırmayı hedefleyen bir içerikle öne çıkmıştır. Bu kapsamda olmak üzere, Staat Swissenschaftliche Fakultäten, 1814'te Münih, 1817'de Tübingen ve 1822'de Würzburg Üniversitelerinde kurulmuştur. Kurumsal değişim, ABD'de olduğu gibi, 19.yüzyılda başlamıştır. Avrupa'daki eğitim ideolojilerinden biri olan, Humbolditionism, Almanya'da gelişmiştir ve araştırma ile öğretimin birlikteliğini kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle, araştırma olgusu sürece dahil edilmiştir. 20. yüzyılda da, siyaset bilimi enstitüleri kurulmuştur; 1871'de Ecole Libres des Science Politiques in Paris, 1895'de London School of Economics and Political Science.¹² Avrupa'da özellikle, Ecole Libre siyasetin "bağımsız" incelenmesinin ya da incelenen nesne olarak konumlandırılışının öncüsü olmuştur. ABD'de siyaset bilimi sosyal bilim alanında, Avrupa'da ise, hukuk alanında gelişmiş olsa da, konu açısından birbirlerinden farklarının olmadığı görülmektedir. Bu yıllarda ABD'de olduğu gibi, Avrupa'da da siyaset, hukuk, tarih ve felsefeyle birlikte incelenmiştir (Berndtson, 2009: 7,13-15). Siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılışında ana unsuru, hem ABD hem de Avrupa bakımından, araştırmanın öne çıkması oluşturmıştır. Bu, yasacı-formalizmin inceleme nesnesi olan, devlet ve kurumlarının, yasacı-kurumsal bakış açısından değil de, görgül olarak incelenmesi anlamına gelmektedir. Böylece, siyaset, kurumsal/biçimsel içeriği ile tanımlanmaya devam edilmekle birlikte, nesne görgül araştırma yoluyla somutlaştırılmıştır.

Davranışçı akımın ortaya çıkışına kadar, siyasetin somutlaştırılarak, incelenen nesne olarak konumlandırıldığı bir sürecin geliştiği iddia edilebilir. Yine bu süreçte, öğretimin ve yayınların kurumsallaşması da, nesnenin somutlaşmasını sağlayan unsurlardandır. "Devrim" olarak da nitelendirilen, davranışçı akım, siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılış sürecinin tamamlanma aşamasıdır. Bu süreçte, siyaset biliminin siyasal kuramdan kopuşu kesinleşmiş ve disiplinin bilim olma niteliği tartışılmaya başlanmıştır. Hatta kimi yazarlar, 1950'lerde davranışsal "devrimin" ortaya çıkışını, siyasal kuramın çöküşü olarak değerlendirmiştir (Ball,

2007: 10). Davranışçı akımın bir başka özelliği ise, siyaset bilimi üzerinde ABD hegemonyasının artık tamamen kurulmuş olmasını simgelemektedir.¹⁴ Çünkü, hem savaş sonrası dönemin koşulları hem de araştırma olanakları bakımından bu olgu tarihsellik kazanmıştır. Bu süreçte pek çok faktör etkili olmuştur. Nitekim davranışçılığın geleneksel siyaset biliminden ani kopmasının nedenlerinden biri olarak, savaş sonrası dönemde ABD’de kıt olan araştırma fonlarından yararlanma isteği gösterilmektedir. Bu kapsamda davranışçıların siyasal kurama doğrudan karşı olmadıkları, doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin fon için yarışmasının, bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Ball, 2007: 19). Bu bağlamda sürecin gelişiminde ve kurumsallaşmasında, ABD’de kurulan araştırma fonları ile ABD kökenli sermayenin desteklediği araştırma fonları etkili olmuştur. Nitekim ABD’de 1961 yılında, Interuniversity Consortium for Political and Social Research (ICPSR); 1970 yılında ise, Ford Vakfının desteği ile, European Consortium for Political Research (ECPR) kurulmuştur (Almond, 1996: 70, 78). Yine, ABD’nin, soğuk savaş döneminde, Sovyetlere karşı üstünlük elde etme yarışında, savaşla ilgili sosyal bilim araştırmalarını desteklemesi (Johnson ve Reynolds, 2005: 41) ile ABD bilim yaşamındaki profesyonelleşme dinamiklerinin etkili olduğu da ileri sürülmektedir (Ball, 2007: 17). Ayrıca, Marshall Planı ile birlikte, Amerikan bilim adamları, Avrupa biliminin yenilenmesinde misyoner rolü oynayarak, Amerikan görgül ve niteliksel araştırma yöntemleriyle, Avrupa bilimini asimile etmiştir.

Yine, bu süreçte Amerikan vakıfları da etkin rol oynamış ancak süreç tek taraflı bir bağımlılık ilişkisi temelinde gelişmemiş, Nazi yönetimi altında Avrupa’nın ulusal kültürleri büyük zarar gördüğünden, 1960’lara kadar, eski üniversiteler de yeniden yapılanmıştır ve yenileri kurulmuştur (Almond, 1996: 78). Davranışçı akımın, siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılmasında son aşama olmasının en temel özelliği, daha önce de belirtildiği gibi, siyasal kuramdan kesin ayrılığın gerçekleşmesidir. Aslında ilgili literatürde, davranışçı akım ile ilgili tüm yazı ve tartışmalarda öne çıkan boyut, siyaset biliminin bilimselliği sorunudur. Oysa ki, bu tartışma kendi içinde belli bir sonuca vardırılamamakla birlikte en önemli somut sonuç, siyasal kuramın “bilim” etiketi dışına atılmasıdır. Böylece siyaset bilimi, ABD merkezli, “bağımsız” bir inceleme alanı olmak niteliğini kazanmıştır. Bu süreç, siyaset biliminin bilimselliği eksenindeki tartışmalar odağında gelişmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi, siyaset biliminin bilimselliği sorunu, 1950’li yıllarda ABD’de ortaya çıkmıştır (Heywood, 2004: 10). Doğa bilimcilerine göre, siyaset bilim değildir çünkü, siyaset biliminde kullanılan değişkenler ölçmeye uygun değildir, tamamı öznel ve siyaset bilimciler deney yapamazlar, asla kesin tahminler yürütemezler (Bealey, vd., 1999: 12). Yine siyaset biliminin bilim olmadığı yönündeki bir başka gerekçe ise, konularının değer yüklü-normative- olması ve siyasal olgular arasındaki ilişkinin bir yer ve zamandan diğerine değişmesi gösterilmektedir (Godwin ve Wahlke, 1997: 5). Siyaset biliminin, doğa bilimlerinden çok felsefeye benzediği çünkü siyaset biliminin kuramlarının tarihsel olduğu (Dryzek ve Leonard: 1988: 1251, 1257) bir başka gerekçe olarak ileri sürülmektedir. Sonuç olarak, siyaset biliminde insan eylemlerinin tahmin edilememesi ya da genel yasalara göre betimlenememesi durumunda bir ölçme probleminin ortaya çıktığından söz edilmektedir. Çünkü, siyaset biliminde kullanılan kavramlar, örnek olarak çıkar kavramı, soyut ve değer yüklüdür (Johnson ve Reynolds, 2005: 27, 38).¹⁷ Bu bakış açısından, siyaset biliminin bilim olabilmesi için, olgu ve değer birbirinden ayrılmalı, değer yüklü açıklamalar yerine, görgül açıklayıcı yöntem geliştirilmeli; fiziğin de tarihi olmadığı saptaması temel alınarak tarihte meşruluk aranmamalı ve bu kapsamda olmak üzere Locke veya Platon’un incelenmesine gerek olmamalıdır (Ball, 2007: 6,7). Bu kriterler

kapsamında, davranışçılığın, modern siyaset biliminin kuruluşunda anahtar bir gelişme olarak görülmesinin (Stoker ve Marsh, 2002: 4) zemini de ortaya konulmuş olmaktadır. Bu zemin, siyasal kuramın “bilim” alanından dışlanmasıdır. Tüm bunların sonucunda, ilgili literatürde; geleneksel siyasal kuramın pozitivist¹⁸ kriterlerle uyumlu olmadığı (Ball, 2007: 7); davranışçı akımın, siyasal kurama açık bir tepki olduğu çünkü siyasal kuramın, değer yüklü konularla ilgili olduğu (Marsh ve Furlong, 2002: 23) ve siyasal kuramın bilimsel olmaması tartışması sonucunda kuramcının, gerçek dünyadan veri çıkartmayan ya da niceliksel veya istatistikî yöntem analizlerini kullanmayan kişi olduğu belirtilmektedir. Kuramcılar, siyasal düşünceler tarihini incelerler. Dolayısıyla tarih bölümüne aittirler.

Pratik siyasal felsefe konularını incelemelerinden dolayı da, felsefeye aittirler (Ball, 2007: 1). Tüm bu tartışmalar, bir yandan yöntem ağırlıklı olmakla birlikte, olgu-değer ayrılığı eksen alındığı için ve amprisist-pozitivist geleneğin tanımladığı olgunun, değer yüklü bir başka ifadeyle, kapitalist-modern toplumsal gerçekliğin yapılanışının ideolojik formu olduğundan, bilim olup olmama sorunu, belli bir bilim siyasetini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, bu tartışmalar, siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılış sürecinde, somutlaşmayı sağlayıcı niteliktedir. Buna karşılık, ilgili literatürde, siyasetin bilim olup olmamasının, bilim tanımına yüklenen anlama bağlı olduğu iddia edilmektedir (Goodin ve Klingemann, 1996: 9). Kimi yazarlara göre ise, siyaset biliminin bilimselliği, bilim eğer, sistematik incelemeye dayalı düzenli bilgi olarak kabul edildiğinde bir bilimdir çünkü siyaset bilimi siyasetle ilgisistematik bilgi üretimidir (Stoker ve Marsh, 2002: 11).

Bu kapsamda, siyaset biliminin, toplumsal tercihleri anlamak için ve gelecek tercihlerini tahmin etmede insanlara yardım etmesi gerektiği dolayısıyla da, siyaset biliminin ürettiği görgül bilginin, siyasa tercihlerini değiştirebileceğine vurgu yapılarak (Godwin ve Wahlke, 1997: 4, 5) hem bir yandan siyaset biliminin siyasa yapım sürecinde işlevsel konumunun olduğu ya da olabileceği hem de bu konumun gereği ve sonucu olarak uygulamaya yönelik bilgi üretebileceği ve bu niteliğe sahip olduğu temenni boyutunda olsa da ileri sürülmektedir. Bazı yazarlara göre ise, siyaset bilimciler her şeyin genel kuramının olması gerektiğini düşünme eğiliminde oldukları (Shapiro, 2002: 609) bir başka ifadeyle, siyaset bilimi, evrensel olarak uygulanabilir genel kuram arayışında olduğundan, bilimcidir-scientist (Adcock ve Bevir, 2005: 1). Özellikle, ABD siyaset bilimi, tarihsel bağlam ve ulusal kültürden bağımsız nesnel bilim olma iddiasındadır (Adcock ve Bevir, 2005: 11). Tüm bunların sonucunda siyasal kuram, ABD siyaset biliminde, siyaset biliminin bir alt alanı haline getirilmiştir. Kimi yazarlara göre, siyasal kuram, fikir ve doktrinlerin analitik incelenmesi (Heywood, 2004: 10) kimilerine göre de, toplumsal yaşamın boyutlarından birini, devlet-birey ilişkileri oluşturduğundan, toplumda birlikte nasıl yaşandığının incelenmesidir (McKinnon, 2008: 2). Bu niteliklerinden dolayı, siyasal kuramın, normatif bir içeriğinin olduğu sıkça dile getirilmektedir (McKinnon, 2008: 4). Kimi yazarlar siyaset felsefesini siyasal kuram olarak da adlandırmakta ve siyasal yaşamın incelenmesinin, felsefenin bir alt alanı (Ethridge ve Handelman, 2004: 21) ve bu incelemeyi yapan, siyaset felsefesinin de, ortak insan hareketleriyle ilgili ilk doktrinleri formüle etme çabası olduğu kabul edilmektedir (Jacobsen ve Lipman, 1965: 6). Kimi yazarlara göre de, siyaset felsefecileri, siyasetin felsefî doğasını incelemelidirler (MacKenzie, 2009: 3).

Siyasal kuramın değer alanına itilmesi, kapitalist toplumun siyasal olanının, siyaset formunda konumlandırılıp, somutlaşmasına katkı sağlamıştır. Böylece, geleneksel -normative- siyasal kuram ile sistem kuramı yer değiştirmiş; devlet kavramı bilimsel kullanım için uygun

bulunmamış ve siyasi sistem kavramıyla yer değiştirmiştir (Ball, 2007: 10). Bu kapsamda olmak üzere, davranışçı yaklaşımda, değerlerin değil olguların incelenmesine odaklanılmıştır. Çünkü değerler öznel ve bilimsel olarak kanıtlanamaz (Magstadat, 2006: 11,12). Dolayısıyla, siyasetin incelenmesinde, bilimsel olan, gerçeği bilmek, olguları keşfetmek ve neden-sonuç ilişkilerini kurmayı bilmektir (Lipson, 1981: 26). Bu kapsamda, siyasi kuramcılar, normatif siyaset bilimci olarak nitelendirilmiş (Shapiro, 2002: 597) ve görgöl siyaset bilimi yöntem-yönelimli -method-driven-, kuramsal araştırmalar ise, sorun-yönelimli -problem-driven- olarak tanımlanmıştır (Shapiro, 2002: 597-599). Böylece, siyaset, davranışçılık akımının katkısıyla, incelenen nesne olarak konumlandırılmıştır. Davranışçı yaklaşımla birlikte, yasacı-tarihselci yaklaşım kırılab; çıkar grupları, seçimler, kamuoyu, iletişim konularının çalışılmaya başlanması (Almond, 1996: 78); siyasi kurumlar ve anayasaların, formel-yasacı incelenmesinden uzaklaşılmasının sağlanması (Stoker ve Marsh, 2002: 4); davranışçı araştırmalarda, oy verme incelemeleri ile temel olarak, seçmenlerin toplumsal profilleri, partizan kimlikleri, ideolojik konumları, siyasi tercihleri ve ekonomik algıları üzerine yoğunlaşılması (Sanders, 2002: 53), davranışçı yaklaşımda, geleneksel siyaset kuramı gibi geçmişle değil şimdi ile ilgilenilmesi (Ball, 2007: 4), hatta davranışsal “devrim”in devletin etkinliğini geliştirmeyi amaçlamanın ötesinde bir anlam taşıdığı belirtilmesi (Haas,1970: 14), formalizmin aşıldı- ğını göstermektedir. Oysa ki, tamamen görgöl araştırmalara dayanılması, davranışçılık odaklı olarak siyaset bilimini formalist niteliğinden kurtarmaz. Çünkü, siyasi olanın niteliğinde bir değişme olmaksızın ve siyasi alan sınırları içinde yani veri bir siyaset tanımı temelinde siyasi “olan” davranışlarda aranmaya başlanmıştır. Davranış, tanımlı bir hareket biçimi olarak değer-yüklü bir nitelik taşımaktadır. Söz konusu değer, siyasi davranışın, verili-tanımlı siyasi içeriğidir. Dolayısıyla, davranışçılık, bu siyasi içeriğin görünümleri olan davranışı ele alır, dolayısıyla da formalisttir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, davranışçı akım siyaset biliminin bilimsel meşruluğu tartışmaları kapsamında, bir bilimsel meşrulaşma arayışının sonucu olarak değerlendirilmiştir. Oysa ki, bu tartışmaların başlangıç amacı ve varılan sonuç, siyasi kurama dayalı bir siyaset biliminin bilimsel meşruluğunun, siyasi kuramın değer-yönelimli boyutunun baskın olmasından dolayı geçersiz olduğu ve siyasi kuramın dışlanmasıyla bu sorunun çözüleceği, çözüldüğüdür. Ayrıca, siyasi ve ekonomik çeşitli makro değişkenleri kullanarak seçim sonuçlarını tahmin etmeye dayalı çalışmaların, bir genellemeden çok, siyaset biliminde bir sanayi yarattığı haklı olarak belirtilmiştir (Shapiro, 2002: 610). Bununla birlikte, günümüzdeki davranışçı yaklaşımlarda, tanımlar ve görgöl olarak sınımlanabilen hipotezlerden oluşan soyut açıklamalar arasında bir bağlantı kurularak, olgu ve olgu gruplarının nesnel bir açıklamasının yapılabileceğini kabul edilir (Sanders, 2002: 46, 47). Dolayısıyla, yeni davranışçılar, kuramsal analiz, görgöl araştırma için, başlangıç noktası olması gerektiğini reddetmezler. Kuram, post-davranışçı görgöl analizde kaçınılmaz bir rol oynar çünkü farklı kuramsal bakış açıları farklı gözlemler üretir (Sanders, 2002: 62, 63). Yine bu kapsamda, mantıksal pozitivizmin, siyasi incelemede, normatif ve görgöl arasında yapmış olduğu ayrımın aşılması gerektiği çünkü siyasi değerlerin, çevredeki siyasi gerçekliğin anlaşılmasından ayrıştırılmayacağı iddia edilmektedir (Bellamy, 1993: 13). Yeni-davranışçılığın, yeni konumu, eski konumdaki ön-kabul veya varsayımlarla niteliksel bir farklılık göstermediğinden, yeni olmak form değişikliğinin ötesinde bir anlam taşımamaktadır. Çünkü, olgu-değer ayrılığı kendi içinde bir zıtlık varsayımını barındırmaktadır. Yeni-davranışçılıkta ise, bu zıtlık, aşılmaktan ya da yeni bir bütünlük temelinde yeniden kurulmaktan çok, zıtlığın tarafları ya yer değiştirilmekte ya da dengede oldukları varsayımına dayandırılmaya

çalışılmaktadır. Siyaset biliminde, davranışçılıktan sonra ikinci devrim, rasyonel tercih kuramı olarak kabul edilir (Goodin ve Klingemann, 1996: 24, 25). Rasyonel tercih kuramı, kolektif eylemle ilgili ve genellemelere dayalı bakış açısına dayanmaktadır. Davranışçılıkla pek çok benzer kabulleri vardır. Bunlardan en önemlisi, değer-yansızlığı -value-free- benimsemeleri ve siyasal kuramı normatif olarak görmeleridir (Ward, 2002: 68). Ekonomik kuramdan beslenen rasyonel tercih kuramı, aşırı-basitleştirmeci olmakla eleştirilir (Ethridge ve Handelman, 2004: 23). Ancak bu kuramın konumuz açısından en önemli özelliği, davranışçılık ile birlikte bu kuramla disiplinde profesyonelleşmenin artmasıdır (Marsh ve Savigny, 2004: 156). Dolayısıyla, rasyonel tercih kuramının, siyasetin incelenen nesne olarak konumlandırılmasını güçlendiren ve somutlaşmayı görgül olarak pekiştiren bir niteliği vardır.

Yöntemler ve Teknikler

Siyaset biliminin çağdaş gelişmesi, nesnel araştırma yöntemlerinin gelişmesiyle iç içedir ve siyaset bilimci 1930-1950 yılları arasında A.B.D’nde ortaya çıkan teknikleri ve yöntemleri kullanmak zorundadır. Örnek olarak, ünlü kamuoyu araştırmaları, bir başka deyişle, bir siyasal partinin seçmenlerinin hangi toplumsal kesimde olduğunu, yaşlarını, cinsiyetlerini, vb’ni büyük bir kesinlikle bilmeyi, bir seçimin iki turu arasında ya da art arda gelen iki seçimde oyların bir partiden bir başka partiye nasıl kaydığını belirlemeyi sağlayan yöntemler gösterilebilir. Modern bir siyasal parti, siyaset biliminin sağladığı bilgilere giderek daha çok başvurmak zorundadır.

Burada yöntemlerle teknikleri birbirinden ayırmanın zorunlu olduğunu özellikle vurgulamamız gerekir.

1. Bilimsel yöntemlerin başında matematik gelir. Matematiksel yöntemler, seçim toplumbiliminde, kamuoyu soruşturularında, aynı kentin çeşitli mahallelerinden aynı seçim propagandası konusuyla ya da farklı konularla elde edilen sonuçların karşılaştırılmasında yararlı olur.

Genel olarak, gerçek bir deneyden çok gözlem söz konusudur. Ancak bu gözlem, öbür insan bilimlerinin yaptıkları gözlemlerden çok daha karmaşıktır. Hekimlik alanından aktarılan “klinik yöntem”, bunalım içinde ya da büyümekte olan bir topluluk hakkında bir “teşhis”te bulunma olanağı sağlar. Klasik yöntemler ilke olarak çok daha az kesindir. İşlevsel yöntem, olayları işlev kavramıyla yorumlamaya çalışır; farklı rejimlerde anayasal alışkanlıkların sürekliliğinin araştırılmasında uygulanır. Karşılaştırmalı yöntem özellikle rejimlerin ve kurumların incelenmesinde kullanılır. Tarihsel yöntem, kurumların evrimi, tarihiyle ilgilenir; siyasal düşüncenin ilk kaynaklarını bu yöntem sağlamıştır.

2. Teknikler söz konusu olduğunda, en basit usul, bir ifadenin sıklığını araştırmak, bir gazetede ya da bütün gazetelerde bir konuya ayrılan satırları saymaktır. Ancak, bu içerik çözümlemesi daha büyük amaçlar taşır; daha büyük amaçlar da bir ülkenin ideolojik değişmelerinin gazetelerden ölçülebilmesi için daha güçlü araçlar gerektirir.

Canlı teknikler, soruşturuyu (anket) yapanlarla soruşturulan kişileri karşımıza çıkarmaktadır. Görüşme tekniğinin çok çeşitli türleri vardır. En basit görüşmelerde kendisiyle görüşme yapılan kişi belirli sınırlar içinde tutulur. En karmaşık görüşmeysen psikanaliz türünden görüşmedir (kendisiyle konuşma yapılan kişi, her konuda ve istediği süre boyunca kendisini anlatmakta serbest bırakılır). Bu teknik “sondaj usulü” kamuoyu araştırmalarında önem kazanmıştır.

Siyaset bilimi de en çarpıcı başarılarını bu alanda göstermiştir. Başlıca yeniliklerden birisi, örnekleme usulünün uygulamaya konmuş olmasıdır. Birkaç yanımdan sonra “sondaj yöntemleri”, panel tekniğinin (yineleme tekniği) kullanılmasıyla, yani olayın tüm süresi boyunca aynı örnekle çeşitli zamanlarda görüşmeyle olgunlaştırılmıştır.

Test alanında, salt siyasal testlerin sayısı pek fazla değildir. Davranışların ölçümü, yurttaşların “güdülenmesi” siyasal olaylarda büyük bir rol oynadığından öncelikle ve özellikle ruhbilimciler ile toplumbilimciler tarafından kullanılmıştır. En basit davranış ölçümü, bir topluluğun bir başka topluluğa karşı “sempati” ya da “antipati” derecesini, ulusçuluğunu, ırkçılık önyargılarını, vb. belirler; son derece karmaşık matematiksel usuller topluluk davranışlarının değer basamaklarını saptamaya ve sayısal ifadelerini belirlemeye yarar. Modern teknikler, bireysel ilişkilerin ya da sınırlı topluluklar arasındaki ilişkilerin incelenmesinde etkili bir biçimde uygulanmaktadır. Buna karşılık, büyük boyutlu siyasal hareketler söz konusu olduğunda bunlar yetersiz kalır; bu tür hareketlerin incelenmesi, söz konusu tekniklerden başka araştırmacının öz yeteneklerinin (nesnellik duyarlılığı, yorum anlayışı, vb.) de ortaya konmasını gerektirir. Sözelimi, bir siyasal partinin çözülmesi yerel düzeyde neredeyse mekanik olarak yapılabilirken, ulusal düzeyde bu olanaklı değildir. Modern siyaset bilimi, ilk olarak A.B.D’nde ortaya konmuş tekniklerden vazgeçemez, ama geçmişin siyaset biliminin temeli olan kişisel düşünce olmadan da bir hiçtir.

Demek ki, uzun geçmişine karşın siyaset bilimi, modern biçimiyle genç bir bilim dalıdır; betimleme ve açıklama gücünün tümünü tüketmiş olmaktan uzaktır. Şimdiyi açıklamak, hatta geçmişin açıklanmasında rol oynamak istemekte; iktisat gibi, öngörülerde bulunmayı arzulamaktadır. Doğal olarak, “eğrileri” basitçe uzatarak, geleceğe ilişkin daha açık bir görüş ortaya koyma olanağı sağlayan istatistiksel bilgiler, siyaset biliminde yoktur; ama siyaset bilimi toplumların geleceğine ilişkin fikir verebilir, bu da şimdiyi daha iyi anlamayı sağlar.

KAYNAKLAR

- Adam, H. (2007). Bausteine der Politik: eine einföhrung. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Ağaoğulları, M.A. (2009). Kent devletinden İmparatorluğa. 6. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Akçalı, N. (1994). Çağdaş siyasi rejimler. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Andersen, U., Wıchard, W. (2003). Politisches system. [Web Address]: <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/handwoerterbuch-politischessystem/40364/politische-s-system?p=all>,
- Aristoteles (2010). Politika (Çev. Ersin Uysal). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Bare, I.O. (1999). introduction: the study of comparative politics. [Web Address]: <http://home.millsaps.edu/omobai/LEC-A130.HTM>,
- Beyme, K.V. (2007). Historische entwicklung der vergleichenden politikwissenschaft, Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft, 1 (1), 28-42. ss.
- Bhushan, V. (2006). Comparative politics. India: Atlantic.
- Bouthoul, G. (1997). Politika sanatı (Çev. S. Eyüpoğlu, V. Günyol), İstanbul: Cem Yayınevi.

- Brunner, G. (1979). Vergleichende regierungslehre. Band1, Paderborn: UTB Verlag.
- Çağla, C. (2010). Yeni başlayanlar İçin siyaset bilimi. İstanbul: Omnia Yayıncılık.
- Çıvgın, İ., Yardımcı, R. (2007). Siyasal Düşünceler Tarihi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Duden (2011). Herodot. [Web Address]: <http://www.schuelerlexikon.de/SID/9042abb3ca59312442874dea50f6fc9d/lexika/geschichte/index.htm>
- Dursun, D. (2012). Siyaset Bilimi, 6. bs., İstanbul: Beta Yayınları.
- Eroğul, C. (1981). Siyasal düzenlerin sınıflandırılmasına ilişkin birkaç tarihsel örnek ve tartışma, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Komisyonu (ed.). Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Faber, A. (2011). Einführung in die politikwissenschaft: begriffe, theorien, methoden [Web Adress]: <http://www.kuwi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/vs/politik2/lehre/lehrarchiv/SS11/EinfuehrungPowi/EinfPowi06062011.pdf>
- Gökberg, M. (2008), Felsefe tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gürbüz, Y. (1987). Karşılaştırmalı siyasal sistemler. 2. Basım, İstanbul: Beta Yayınları.
- Herodotus (2006). Tarih (Çev. H.A YÜCEL). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Heywood, A. (2011). Siyaset (Çev. B.B. ÖZİPEK). Ankara: Adres Yayınları.
- Ishiyama, J. T. (2012). Principles of political science series. Comparative Politics Principles of Democracy and Democratization, USA: Wiley- Blackwell.
- James, S. C.M. (2011). Introduction to comparative politics. Malappuram/Kerala/India: School of Distance Education.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). Çağdaş siyasal bilim: teori, olgu ve süreçler, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E. (2011). Karşılaştırmalı siyaset. E. KALAYCIOĞLU, D.
- Kağnıcıoğlu (ed.), Karşılaştırmalı siyasal sistemler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Keman, H. (2006). Comparing political systems: Towards positive theory development, Amsterdam: Working Papers Political Science.
- Kesselman, M., Krieger, J., Joseph, W. A. (2009). introducing comparative politics.
- M. Kesselman, J. Krieger, W. A. Joseph (ed.), introduction to comparative politics brief edition, Boston, New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Kesselman, M., Krieger, J., Joseph, W. A. (2010), Introducing comparative politics.
- M. Kesselman, J. Krieger, W. A. Joseph (ed.), introduction to comparative politics: political challenges and changing, Canada: Wadsworth Cengage Learning.
- Kopstein, J., LICHBACH, M. (2005). Comparative politics: interests, identities, and institutions in a changing global order. New York: Cambridge University Press.

- Landman, T. (2005). Issues and methods in comparative politics: an introduction. London, New York: Routledge.
- Lane, R. (2011). Karşılaştırmalı siyaset sanatı (Çev. Z.A. KILINÇ). İstanbul: Küre Yayınları.
- Lauth, H.J., CHRISTOPH W. (2010). Gegenstand, grundlegende kategorien und forschungsfragen der vergleichenden regierungslehre. H.J. LAUTH (Hrsg.), Vergleichende Regierungslehre: Eine Einführung. 3. Auflage, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Mccormick, J. (2010). Comparative politics in transition. Canada: Wadsworth.
- Munk, G. L. (2007). The past and present of comparative politics. G.L. MUNCK, R.
- Snyder (ed.), Passion, Craft and Method in Comparative Politics. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Nohlen, D. (2002). Vergleichende Regierungslehre. D. NOHLEN, R.O. SCHULZE, Lexikon der Politikwissenschaft, München: C.H. Beck Verlag, 1031-1033. ss.
- Öztekin, A. (2010). Siyaset bilimine giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pickel, S. (2010). Methoden der Regierungssystemanalyse und des Regierungssystemvergleichs. H.K. SCHRENK (Hrsg.), Analyse demokratischer Regierungssysteme. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Pilz, F. und Heike O. (2008). Das politische System Deutschlands: systemintegrierende einföhrung in das regierungs-, wirtschafts- und sozialsystem, München, Wien: Oldenburg Verlag.
- Platon (2007). Yasalar, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Prittwitz, V.V. (2007). Vergleichende Politikanalyse, Stuttgart: Lucius-Lucius Verlagsgesellschaft.
- Rose, R. (1991). Comparing forms of comparative analysis. in Political Studies, 39, ss. 446-462.
- Sıdgwick, H. (1892). Aristotle's classification of forms of government. in The Classical Review, Cambridge University Press, 6 (4), 141-144, ss.
- Stammen, T. (1976), Vergleichende Regierungslehre. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft Verlag.
- Stykov, P. (2007). Vergleich politischer Systeme, Paderborn: Wilhelm Fink GmbH&CO. Verlag.
- Tannenbaum, D., Schultz, D. (2011). Siyasi Düşünce Tarihi: filozoflar ve fikirleri (Çev. F. Demirci). Ankara: Adres Yayınları.
- Tunçay, M. (1969). Büyük siyaset felsefecilerinden önce. M. TUNÇAY (ed.), Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-1: Eski ve Orta Çağlar Seçilmiş Yazılar. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Turan, İ. (1986), Siyasal sistem ve siyasal davranış, İstanbul: Der Yayınları.

- Türköne, M. (2010). Siyaset. İstanbul: Opus Yayınları.
- Yalçinkaya, A. (2011). Yunan uygarlığı içinde polis ve siyaset. M.A. AĞAOĞULLARI (ed.), Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zabcı, F. (2011). Aristoteles: yüce bir amaç olarak siyaset. M.A. AĞAOĞULLARI (ed.), Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Forster, M. (1971). Masters of Political Thought. London: G. Harrop & Co. Ltd.
- Mansel, A.M. (1984). Ege ve Yunan Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mayo, H.B. (1964). Demokratik Teoriye Giriş. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Millard, A. (1987). Welcome to Ancient Greece. London: Penguin Books.
- Rostovtzeff, M. (1963). Greece. New York: Galaxy Book.
- Russell, B. 1984). Batı Felsefesi Tarihi cilt I. İstanbul: Say Yayınları.
- Sabine, G. (1969). Siyasal Düşünceler Tarihi I. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Sealey, R. (1976). A History of Greek City States. California: University of California.
- Störig, T.A. (1967). A History of Political Thought. Routledge & Keagan Paul Ltd.
- Şenel, A. (1968). Eski Yunan'da Siyasal Düşünüş. Ankara: SBF Yayınları.
- Şenel, A. (1970). Eski Yunan'da Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne. Ankara: SBF Yayınları.
- Williams, F. (1993). Ege Medeniyetleri Tarihi. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları